

Ämneslärares erfarenheter av undervisning i
privatekonomi inom huslig ekonomi
En kvalitativ studie

Moa Bäckroos

Magisteravhandling i pedagogik
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier
Åbo Akademi
Vasa, 2022

Abstrakt

Författare Moa Bäckroos	Årtal 2022
Publicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik Hushållsvetenskap	Sidantal (tot.)
Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	74 (86)
Arbetets titel Ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi inom huslig ekonomi	
Referat <p>Att beakta ekonomi hör till vardagen. Studier visar att finländarnas ekonomiska kompetens i genomsnitt är på en god nivå och genom att arbeta för att främja ekonomiska färdigheter kan kompetensen förbättras ytterligare. Skolan är en plats för att på ett demokratiskt och rättvist sätt lära ut dessa kunskaper. Den här avhandlingen fokuserar på undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Konsumentkompetens, och därav privatekonomi, ingår som en obligatorisk del av undervisningen i läroämnet.</p> <p>Syftet med avhandlingen är att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Som grund för studien ligger följande forskningsfrågor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vilka erfarenheter har ämneslärare av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi? 2. Vilka utmaningar och möjligheter upplever ämneslärare i undervisning av privatekonomi i huslig ekonomi? <p>Studien är av kvalitativ karaktär och utgår från en fenomenologisk forskningsansats. En fenomenologisk forskningsansats har valts eftersom syftet med studien är att undersöka ämneslärares erfarenheter. Studien grundar sig inte i statistik, utan beskriver människors erfarenheter i form av ord.</p> <p>Som datainsamlingsmetod används personliga semistrukturerade intervjuer. Kriterierna för att de finländska informanterna skulle få delta i studien var att de gått en svenskspråkig utbildning för ämneslärare i huslig ekonomi, samt att de jobbar som lärare i huslig ekonomi inom den grundläggande utbildningen i årskurs 7–9 och har jobbat inom yrket i minst 3 års tid. Utifrån studiens syfte, forskningsfrågor och forskningsansats valdes en fenomenologisk analysmetod.</p>	

Resultatet visar att lärare i huslig ekonomi behandlar privatekonomi i någon utsträckning under samtliga årskurser. I vilken utsträckning är till en viss del upp till läraren själv och varierar således bland olika lärare. Privatekonomi som tema upplevs som diffust och undervisningen kräver därav konkreta exempel som gärna får tangera vardagen. Socioekonomiska skillnader bland eleverna kräver lyhörda lärare som håller undervisningen i privatekonomi på en allmän nivå. En lyckad undervisning i privatekonomi väcker ett intresse hos eleverna och kräver en engagerad lärare som är insatt i temat. Flera av lärarna i huslig ekonomi upplever att de har relativt goda kunskaper och färdigheter för att undervisa i privatekonomi. Sammanfattningsvis kan konstateras att privatekonomi upplevs som ett viktigt men samtidigt utmanande temaområde.

Den här magisteravhandlingen är en fördjupning i ämnet undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Denna avhandling beaktar enbart undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi, i detta skede bör det betonas att privatekonomi även lärs ut inom andra läroämnen och projekt i de finländska skolorna.

Sökord/indexord

Ekonomisk kompetens, privatekonomi, yksityinen talous, ekonomisk fostran, talouskasvatus, konsumentkompetens, kuluttajatieto, konsumentfostran, kuluttajakasvatus

Innehållsförteckning

Abstrakt

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund och val av ämne	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	6
1.3 Centrala begrepp	6
1.4 Avhandlingens disposition	7
2 Didaktik och den didaktiska triangeln	9
2.1 (Ämnes)didaktik	9
2.2 Den didaktiska triangeln	10
3 Ekonomisk kompetens	13
3.1 Ekonomisk kompetens internationellt och nationellt	13
3.2 Ekonomisk utbildning	15
4 Ekonomisk kompetens inom den grundläggande utbildningen	18
4.1 Ekonomisk kompetens i grundskolan	18
4.2 (Privat)ekonomi i huslig ekonomi	20
4.3 Utgångspunkter för att undervisa i (privat)ekonomi.....	22
4.3.1 Metoder inom undervisning i (privat)ekonomi.....	22
4.3.2 Lärarens förutsättningar att undervisa i (privat)ekonomi.....	24
5 Metod och genomförande	26
5.1 Syfte och forskningsfrågor	26
5.2 Fenomenologi som forskningsansats	26
5.3 Forskningsintervju som datainsamlingsmetod	28
5.4 Val av informanter och genomförande av undersökning	29
5.5 Databearbetning och analys.....	33

5.6 Tillförlitlighet och trovärdighet	36
5.7 Forskningsetiska aspekter	37
6 Resultatredovisning	40
6.1 Ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi.....	42
6.2 Upplevda utmaningar och möjligheter inom undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi.....	50
7 Sammanfattande diskussion	58
7.1 Resultatdiskussion	58
7.1.1 <i>Huslig ekonomi lärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi</i>	58
7.1.2 <i>Utmaningar och möjligheter inom undervisning i privatekonomi</i>	61
7.2 Metoddiskussion.....	65
7.3 Implikationer och förslag till fortsatt forskning	69
Litteraturförteckning	70

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev på sociala medier

Bilaga 2: Skriftligt mejl till informanterna

Bilaga 3: Temahelheter inför intervjun

Bilaga 4: Samtyckesblankett

Bilaga 5: Intervjuguide för forskningsprojekt

Tabeller

Tabell 1. Studiens informanter	31
Tabell 2. Exempel från analyskedet	35
Tabell 3. Presentation av kategorier utformade ur resultatet för varje forskningsfråga	40

Figurer

Figur 1. Egen åskådliggjord figur av konsumentkompetens och dess omfattning.....	7
Figur 2. Egen åskådliggjord figur av den utvidgade didaktiska triangeln (Sjöström, 2021, s. 58)	11

1 Inledning

I det inledande kapitlet presenteras bakgrund och val av ämnet till studien. Sedan följer en beskrivning av avhandlingens syfte och forskningsfrågor. Vidare redovisas centrala begrepp för avhandlingen. Slutligen presenteras avhandlingens disposition.

1.1 Bakgrund och val av ämne

Att använda pengar hör till vardagen och att ha kontroll över den egna privatekonomin hör till medborgarens nödvändiga grundfärdigheter. Finländarnas ekonomiska kompetens är i genomsnitt på god nivå, dock förekommer det skillnader mellan olika befolkningsgrupper (Finlands Bank, 2021). Till ekonomiskt sårbara befolkningsgrupper hör individer med oregelbundet arbete, låginkomsttagare, pensionärer och invandrarfamiljer. Precis som med all kunskap förekommer skillnader bland finländare. En del är experter på ekonomi, medan andra har svårigheter att få ekonomin att gå ihop i vardagen. (Finlands Bank, 2021)

Det är möjligt att se ett samband mellan hälsa och privatekonomi. Tidigare forskning visar att en upplevd stress kring den egna ekonomin ofta resulterar i ett sämre allmänt välmående både fysiskt och psykiskt. Detta kan leda till stress, ångest och depression. Ekonomisk kompetens har alltså en betydande roll för individens möjligheter att nå ett finansiellt välmående. (Catalano, 1991; Viseu, Leal, de Jesus, Pinto, Pechorro & Greenglass, 2018) Ekonomisk kompetens har visat sig resultera i ett mer aktivt spar- och investeringsbeteende, medan brist på ekonomisk kompetens ofta leder till en större risk för överskuldssättning, betalningsanmärkningar och andra ekonomiska problem (Lusardi, 2019). Genom att arbeta för att främja ekonomiska färdigheter kan den ekonomiska kompetensen förbättras, vilket i sin tur förebygger eventuella risker för individen. Finlands Bank har år 2021 lagt fram ett förslag till en nationell strategi för att främja ekonomiskt kunnande. Ett arbete för främjande av ekonomiska färdigheter kan gynna den enskilda medborgaren. Viktiga aspekter i arbetet med ekonomisk kompetens är att stödja medborgarna att ta ekonomiska beslut som är till den egna fördelen, samt att genom kunskap förebygga att medborgarna får problem med sin privatekonomi. (Finlands Bank, 2021)

Främjande av den ekonomiska kunskapen och det ekonomiska välmående diskuteras även på internationell nivå. År 2015 enades FN:s medlemsstater om Agenda 2030, en handlingsplan med globala mål för en hållbar utveckling. Hållbar utveckling består av tre dimensioner ekologisk hållbarhet, ekonomisk hållbarhet och social hållbarhet. Målet med Agenda 2030 är att få ett slut på extrem fattigdom i världen och med miljön i åtanke trygga välfärden. I Finland vill man uppnå målen både inom landet och i det internationella samarbetet. Staten har huvudansvaret för genomförandet av Agenda 2030, men handlingar krävs även av städer och kommuner, företag, organisationer och enskilda medborgare. I Finland satsar vi exempelvis på hållbar konsumtion och produktion (Utrikesministeriet, u.å.), och för att helt land ska konsumera hållbart krävs även en viss kunskap i privatekonomi.

Flera av målen för Agenda 2030 tangerar ekonomi. I första hand pratas det om den offentliga ekonomin, men även medborgaren och således den privata ekonomin påverkas. Ett av målen är att avskaffa all fattigdom. En rapport gällande Agenda 2030 från år 2020 visar att antalet finländare med betalningsstörningar har ökat och det framkommer även att fler män än kvinnor har betalningsstörningar. I Finland har vi ett starkt socialskydd som gör att ingen ska leva i extrem fattigdom. Förutom ett starkt socialskydd har man även valt att ta till åtgärder som att främja välmående och minska på olikheter samt löneskillnader bland finländare. Som tidigare nämnt är ett annat av målen för Agenda 2030 att säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster. För att främja detta har man i Finland inkluderat hållbar utveckling i undervisningen på alla utbildningsnivåer. Till hållbar utveckling hör ekonomisk hållbarhet. (Statsrådets kansli, 2020)

Alla har rätt till en bra och inkluderande utbildning och ett livslångt lärande. Det skapar förutsättningar för att individen ska klara sig i samhället. År 2006 utvecklade Europaparlamentet och Europeiska unionens råd en rekommendation om åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande. Rekommendationen har sedan använts av medlemsländer i Europeiska unionen för att utveckla kompetensriktad utbildning och inläring. Tidigare har nyckelkompetenserna för livslångt lärande inte betonat ekonomiska färdigheter (EU-kommissionen, 2007), men 2018 lämnades en rekommendation in om behovet av att utveckla nyckelkompetenserna. Behovet av utveckling motiverades med att samhället har utvecklats. Ekonomisk kompetens är inte en nyckelkompetens i den nya rekommendationen,

men två av åtta nyckelkompetenser beaktar ekonomiska färdigheter i en större utsträckning än tidigare. (Europeiska unionens råd, 2018)

I rekommendationen från 2006 är två av nyckelkompetenserna Social och medborgerlig kompetens samt Initiativförmåga och företaganda. Indirekt är det möjligt att ana att dessa kompetenser innefattar ekonomiska färdigheter, men det är enbart inom Initiativförmåga och företaganda som kunskaper i ekonomi tydligt nämns. (EU-kommissionen, 2007) Den nya rekommendationen lyfter tydligare fram den ekonomiska kunskapen och de ekonomiska färdigheterna. Medborgarkompetens innebär att individen ska ha förutsättningar att delta aktivt och ansvarsfullt i samhället. Detta kräver en viss kunskap inom bland annat ekonomi samt global utveckling och hållbarhet. Den sjunde nyckelkompetensen är entreprenörskompetens, kort beskrivet innebär det förmågan att utveckla en idé till handling. Inom denna kompetens bör individen ha kunskap om ekonomi och även kunna fatta ekonomiska beslut. (Europeiska unionens råd, 2018) Utvecklandet av nyckelkompetenserna kan ses som att ekonomisk kunskap och ekonomiska färdigheter har en mer central roll i dagens samhälle.

Bristerna i ungdomars ekonomiska kompetens har skapat oro både nationellt och internationellt (Danske Bank, 2019; TAT, 2018; OECD 2017; OECD 2020). I en PISA-undersökning 2018 bevisade dock finländska elever det motsatta (OECD, 2020). I en undersökning av Danske Bank (2012) framkommer det att mer än hälften av ungdomarna vill lära sig mer om privatekonomi. Undersökningen baserar sig på svar av 1 200 ungdomar från nordiska länder i åldern 15-17 år. Ungefär hälften av ungdomarna upplevde sig vara redo för att ta hand om den egna ekonomin, samtidigt som 70 % fortfarande anser att de behöver hjälp gällande ekonomiska frågor. Av de deltagande svarar 89 % att deras föräldrar hjälper dem med ekonomiska frågor, och på andra plats kommer skolan. En undersökning av Nordea (2019) och en undersökning av PISA 18 (OECD, 2020) bekräftar att ungdomar som vill ha råd i ekonomiska frågor i första hand vänder sig till föräldrarna.

Tidigare forskning redogör för familjens centrala roll i att lära unga om värderingar och färdigheter kring konsumentkompetens. En studie av Schröder och McKinnon (2007) visar att unga är övertygade om att deras uppväxt har förberett dem tillräckligt för de situationer de kommer stöta på som konsumenter. Respondenterna reflekterade dock över att föräldrar eventuellt inte alltid kan föregå med gott exempel om de själva saknar färdigheter och kunskaper. I studien deltog 27 europeiska informanter med en medelålder på 29 år. Även

finländare deltog i studien. Det kan hända att föräldrar på grund av ekonomiska, sociala eller kulturella begränsningar inte har möjligheten att diskutera hållbarhetsfrågor och konsumentfrågor tillsammans med barnen. I detta sammanhang är skolan en viktig institution. (Collins, 2015, hänvisad i Autio, Kortessalmi, Ranta, Sekki & Kylkilähti, 2021) Föräldrar har en viktig och väsentlig roll i ekonomi- och konsumentutbildningen, men det krävs även förståelse för barn och ungas olika familjesituationer.

I Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 (hädanefter Glgu 2014) framkommer det att eleverna ska lära sig ekonomiska kunskaper och färdigheter. Läroplanen betonar mångsidig kompetens och ett av områdena är vardagskompetens. Till vardagskompetens hör bland annat hållbar konsumtion, hushållskompetens och delaktighet, konsumentens rättigheter och skyldigheter samt privatekonomi. Ekonomisk fostran och konsumentfostran lärs ut inom olika skolämnen och projekt i finländska skolorna. Denna avhandling beaktar dock enbart undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Huslig ekonomi i årskurs 7–9 ska ge eleverna den kunskap, färdighet och beredskap som vardagen kräver. Undervisningen ska stödja praktiska färdigheter och en hållbar livsstil, således även främja ett hållbart ekonomiskt agerande. (Utbildningsstyrelsen, 2014) Inom huslig ekonomi finns det möjligheter att naturligt undervisa om konsumtion och ekonomi. Ämnet är dock enbart ett obligatoriskt läroämne i årskurs 7 och har dessutom få undervisningstimmar. Vanligt är även att praktiskt arbete är kärnpunkten. (Nordiska ministerrådet, 2010) I vilken omfattning ett ämne behandlas är upp till läraren själv. Än idag finns uppfattningar om att den traditionella matlagningen står starkt i huslig ekonomi. Risken finns att detta sker på bekostnad av flera andra teman inom ämnet.

I en undersökning av TAT (2019) framkommer det att runt 90 % av de tillfrågade lärarna anser att det är viktigt att lära ut ekonomiska färdigheter, trots det anser enbart 29 % av lärarna att skolan lär ut tillräckliga ekonomiska färdigheter. I undersökningen deltog 749 lärare varav 43 % undervisade i årskurs 7-9. Undersökningen visar att lärare litar på den egna ekonomiska kompetensen och anser att den är tillräcklig för att lära ut till eleverna, samtidigt finns ändå ett intresse för att delta i fortbildningar kring temat. I en enkätstudie som utfördes i finländska skolor och besvarades av 163 lärare i huslig ekonomi svarade 75 % av lärarna att de är villiga att delta i fortbildningar. De ämnen som lärarna önskade fortbildning i var IKT i huslig ekonomi, elever som lär sig på andra sätt i huslig ekonomi och konsumentfostran. (Nationella

centret för utbildningsutvärdering, 2015) Ett tema som ingår i konsumentfostran är privatekonomi.

För en god konsumentutbildning krävs olika förutsättningar. I en rapport av Nordiska ministerrådet (2010) framförs olika åtgärder för att förbättra dessa förutsättningar. Undervisning i konsumentkompetens kräver lärare med grundläggande kunskaper och pedagogiska färdigheter. Det blir därav avgörande för konsumentutbildningen att lyfta fram temat i skolor, lärarutbildning och annan utbildningsplanering. Konsumentutbildning vänder sig inte enbart till grundskolan, utan även yrkesutbildning och livslångt lärande bör inkludera mer konsumentkompetens. Förutsättningar skapas även genom att tydligare integrera konsumentkompetens i läroplanen. Slutligen lyfter de Nordiska ministerrådet fram att det krävs mer forskning inom konsumentutbildning ur ett pedagogiskt perspektiv.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ekonomisk kompetens är ett aktuellt ämne. Jag är intresserad av ekonomisk kompetens bland barn och ungdomar, samt hur denna kompetens kan förmedlas och uppmärksammas i skolan. Ur dessa perspektiv väcktes ett intresse för att undersöka ämneslärares erfarenheter av att undervisa i privatekonomi. Som framtida lärare hoppas jag att denna avhandling kan bidra till att öka kunskapen inom ämnet, samt inspirera till att lyfta fram privatekonomisk kunskap i undervisningen. Trots allt är det ovärderligt att ha kunskaper om ekonomi i ryggsäcken.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med undersökningen är att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Som grund för studien ligger följande forskningsfrågor:

1. Vilka erfarenheter har ämneslärare av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi?
2. Vilka utmaningar och möjligheter upplever ämneslärare i undervisning av privatekonomi i huslig ekonomi?

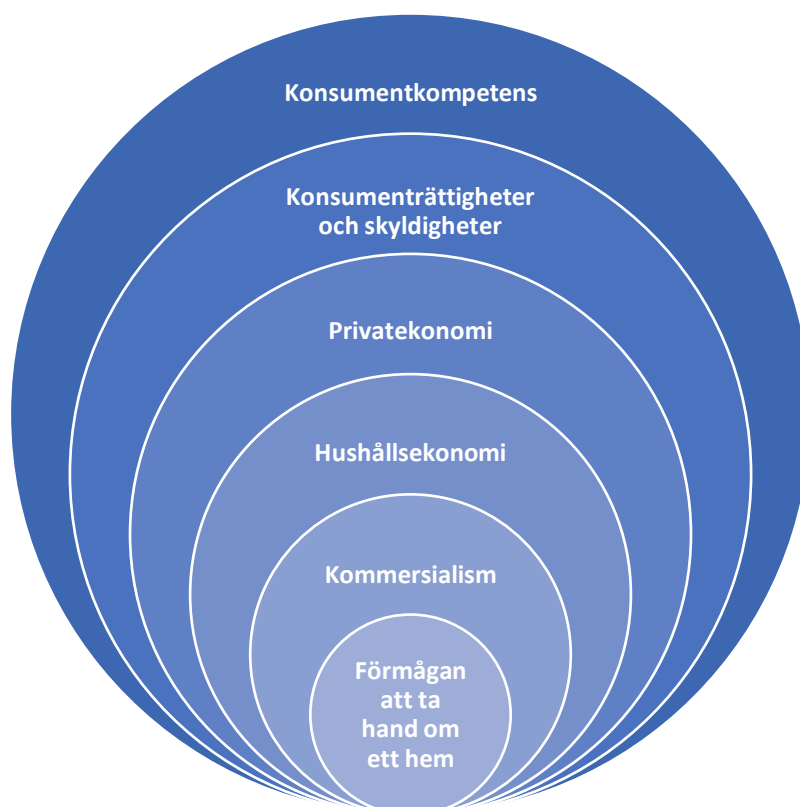
1.3 Centrala begrepp

Ekonomisk kompetens

OECD:s definierar ekonomisk kompetens som bestående av finansiell kunskap, finansiellt beteende och finansiella attityder (Atkinson & Messy, 2012). Vidare definieras finansiell läskunnighet som förmågan att förstå frågor som rör personlig ekonomi samt hushålls ekonomi, och tillämpa den kunskapen i praktiken (Kortessalmi & Autio, 2019; Rautopuro & Nissinen, 2020). I denna avhandling blir det därav naturligt att prata om ekonomisk kompetens som synonym till finansiell förmåga och finansiell läskunnighet.

Privatekonomi

Med ekonomi hänvisas i denna avhandling till privatekonomi. Privatekonomi är en persons eller en familjs sammantagna ekonomi, detta innebär även individers eller hushållens ekonomiska planering (Svenska Akademiens ordböcker, 2021; Nationalencyklopedin, u.å.). Privatekonomi består av olika delområden. De olika delområdena är vardagsekonomi, planering av den egna ekonomin och ekonomisk beredskap, anskaffningar, låntagning, sparande, investering och ägande samt försäkring. (Finlands Bank, 2021; Nationalencyklopedin, u.å.)

Figur 1. Egen åskådliggjord figur av konsumentkompetens och dess omfattning.

Konsumentkompetens innebär en kombination av färdigheter, vanor, kunskaper och attityder som krävs för att hantera situationerna konsumenterna möter i sitt vardagliga liv. En individs kunskaper gällande konsumtion baseras på individens uppfattningar om konsumenträttigheter samt skyldigheter, privatekonomi, hushållsekonomi, kommersialism samt förmågan att ta hand om ett hem. (Nordiska ministerrådet, 2010)

1.4 Avhandlingens disposition

Den här avhandlingen är indelad i sju kapitel. I kapitel 1, *Inledning*, presenteras bakgrund och val av ämnet till studien. Sedan beskrivs syftet och forskningsfrågorna samt avhandlingens disposition. Kapitel 2, *Didaktik*, beaktar allmäntdidaktik och ämnesdidaktik. Den didaktiska triangeln presenteras som teoretisk referensram för studien. I kapitel 3, *Ekonomisk kompetens*, presenteras finländarnas ekonomiska kompetens och början till ekonomisk utbildning. Vidare

redogör kapitel 4, *Ekonomisk kompetens i den grundläggande utbildningen*, för ekonomisk kompetens i de finländska skolorna och mer specifikt i skolämnet huslig ekonomi. I detta kapitel beskrivs även utgångspunkter för att undervisa i privatekonomi. I kapitel 5, *Metod och genomförande*, preciseras syftet och forskningsfrågorna. Vidare beskrivs val av metod, datainsamlingsmetod samt val av informanter och genomförande av undersökningen. Slutligen presenteras databearbetning och analys, tillförlitlighet, trovärdighet samt forskningsetiska aspekter. I kapitel 6, *Resultatredovisning*, redovisas resultatet som framkommer av undersökningen. Resultatet redovisas enligt utformade kategorier för varje forskningsfråga. I kapitel 7, *Sammanfattande diskussion*, förs en resultatdiskussion där resultatet från studien diskuteras i relation till tidigare forskning. Vidare diskuteras fördelar och nackdelar med metoden som använts. Slutligen följer implikationer och förslag till fortsattforskning.

2 Didaktik och den didaktiska triangeln

I denna avhandling används den utvidgade didaktiska triangeln som teoretisk referensram. I detta kapitel presenteras därav allmändidaktik och ämnesdidaktik. Slutligen i underkapitel 2.2 introduceras den utvidgade didaktiska triangeln.

2.1 (Ämnes)didaktik

Begreppet didaktik är ett omdiskuterat begrepp som rymmer flera olika tolkningar (Wahlström, 2019). En bred definition av didaktik är teorin och praktiken för undervisning, undervisningsinnehåll och lärande (Sjöström, 2021; Wahlström, 2019; Quennerstedt & Larsson, 2015; Gudem, 2000). Amade-Escot (2006) beskriver vidare didaktik som läran om innehållet och dess funktion i undervisningen och inlärningsprocessen, med ett fokus på den samspelta inlärningsprocessen mellan elev och lärare. Didaktiken intresserar sig således både för lärares undervisning och elevers lärande.

Skillnader mellan allmändidaktik och ämnesdidaktik diskuteras ofta, i denna diskussion handlar den centrala frågan om hur begreppet didaktik kan vara sammankopplat med ett visst ämne. Sjöström (2021) menar att det inte går att prata om en specifik definition av ämnesdidaktik. Han menar dock att man kan närma sig ämnesdidaktik ur flera olika perspektiv och att det gemensamma för all ämnesdidaktik är sambandet mellan ämne, didaktisk teori och praktik. Även Brante (Hänvisad i Wahlström, 2019) menar att undervisningens kunskapsgrund är generell och allmänt didaktisk.

Både allmändidaktiken och ämnesdidaktiken syftar alltså till desamma och ofta ställs även samma frågor vid analysen. Wahlström (2019) förklarar att man inom ämnesdidaktiken utgår från undervisning och lärande relaterat till ett specifikt ämne. Uppdelningen mellan allmändidaktik och ämnesdidaktik utgår från att specifika skolämnen eller ämnesområden har utmärkande drag som inverkar på undervisningen. I detta skede är det dock viktigt att beakta att flera faktorer kan inverka på undervisningen. Utifrån en bred definition av ämnesdidaktik innebär ett specifikt skolämnes didaktik allt som är av betydelse för undervisning inom just det ämnet. Inom denna avhandling beaktas, sett ur det ämnesdidaktiska perspektivet, husliga ekonomins didaktik.

Didaktik kan ses ur flera olika perspektiv. Ofta ställs de två mest omdiskuterade perspektiven mot varandra, den angloamerikanska undervisnings- och skoltraditionen mot den europeiska didaktiktraditionen. (Gundem, 2000) Inom den europeiska didaktiktraditionen diskuteras främst den tyska didaktiktraditionen. Ett tydligt drag för den tyska didaktiken är helhetsperspektivet. Ur helhetsperspektivet beaktas bland annat ämnesinnehållet, kunskap om läroplanen, kontexten och eleven. Den angloamerikanske traditionen ses däremot som en så kallad smal didaktik. (Sjöholm, Kansanen, Hansén & Kroksmark, 2017) Jag har valt att utgå från ett europeiskt perspektiv för en bredare syn.

Didaktikforskare har olika fokus i studierna. En del intresserar sig av undervisningens innehåll och andra fokuserar på genomförande av undervisningen samt hur den påverkar elevernas lärande. Det som förenar didaktiska studier är frågorna som ställs. (Hänvisad av Uljens, 2001, i Wahlström, 2019) Didaktiska analyser innehåller ofta frågor som vad lärs ut, hur lärs det ut, varför lärs det ut och av vem lärs det ut? (Sjöström, 2021; Hänvisad av Jank & Meyer, 1997, Wahlström, 2019) Genom att i denna avhandling använda ett didaktiskt förhållningssätt ges möjligheten att genom lärarens erfarenheter lyfta fram vad som lärs ut inom undervisning i privatekonomi, hur det lärs ut och varför det lärs ut.

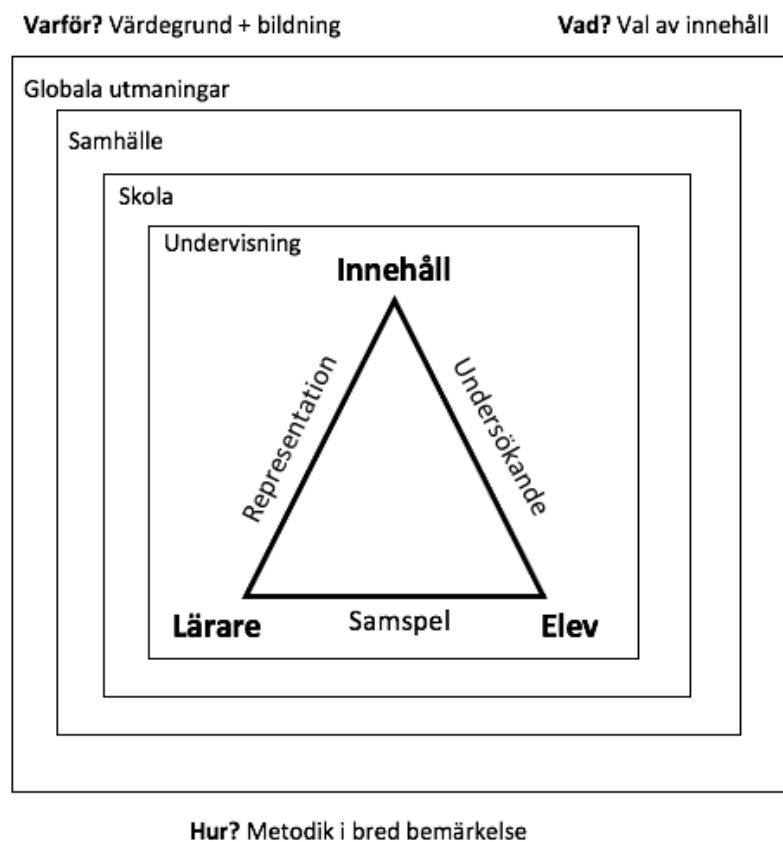
2.2 Den didaktiska triangeln

Didaktiska modeller är centrala i didaktiken. De didaktiska modellerna utgör och konkretiserar de didaktiska teorierna, och bygger samtidigt en bro mellan teori och praktik. (Hänvisad i Sjöström, 2021) Didaktik handlar om undervisning av något för någon, där det centrala utgörs av samspelet mellan lärare, innehåll och elev. Detta kan beskrivas med den grundläggande modellen den didaktiska triangeln. (Sjöström, 2021; Kansanen, Hansén, Sjöberg & Kroksmark, 2017; Quennerstedt & Larsson, 2015) Gundem med flera (2000) använder sig av begreppet didaktiska triangeln, medan bland annat Amade-Escot (2006) använder termen didaktiskt system. Innehållet är dock lika. I denna studie används begreppet den didaktiska triangeln.

I denna studie presenteras de didaktiska frågorna och den didaktiska triangeln, de är modeller som är ständigt inkluderade i lärarens dagliga arbete (Sjöström, 2021). Det finns flera olika varianter av den didaktiska triangeln. Gemensamt för de olika varianterna är att de visar på ett

sampel mellan lärare, elev och innehåll. Lärarna försöker presentera ett begripligt innehåll för eleverna och eleverna undersöker innehållet. (Sjöström, 2021) De centrala didaktiska frågorna är vad lärs ut, hur lärs det ut, varför lärs det ut och av vem lärs det ut? Även frågor som vem lär sig och när samt tillsammans med vem lär sig eleverna, är relevanta frågor att ställa. (Quennerstedt & Larsson, 2015) Syftet med frågorna är att göra målen för undervisningen tydligare och att reflektera över lämpliga val av undervisningsmetoder samt innehåll. (Sjöström, 2021) Tillsammans utgör de didaktiska frågorna och den didaktiska triangeln en utvidgad didaktisk triangel.

Figur 2. Egen åskådliggjord figur av den utvidgade didaktiska triangeln (Sjöström, 2021, s. 58)

Figuren visar en utvidgad variant av den didaktiska triangeln. Den didaktiska triangeln har placerats in i en skolkontext och även i en samhällskontext samt i ett globalt sammanhang. De centrala didaktiska frågorna har inkluderats. Utbildningen och undervisningen har förutom en direkt avsikt för eleverna i undervisningssituationer, även en avsikt som rör samhället. Lärarens arbete påverkas följaktligen av politiska beslut, lokala och nationella utbildningsmål samt kulturella, sociopolitiska och globala processer. (Sjöström, 2021)

Wahlström (2019) hänvisar till en studie inom matematikdidaktik som har använt sig av den didaktiska triangeln för att visa på de relationer som är kärnan för olika undervisningssituationer. Pauli och Reusser (Hänvisad i Wahlström, 2019) studie handlar om expertis inom lärarkåren i matematik i Schweiz. Deras tillämpning av den didaktiska triangeln vid analys och redovisning av resultatet möjliggjorde att hålla ihop de annars komplexa dimensioner som präglade undervisningssituationerna som undersöktes. På samma sätt kan den didaktiska triangeln tänkas användas i denna studie. Den utvidgade didaktiska triangeln kommer till nytta vid utformande av en intervjuguide. Vidare används den utvidgade didaktiska triangeln vid analys av data och presentation av resultat. Slutligen diskuteras resultat i relation till den teori som presenterats, det vill säga i detta fall den utvidgade didaktiska triangeln.

3 Ekonomisk kompetens

I detta kapitel behandlas ekonomisk kompetens. Inledningsvis redogörs för ekonomisk kompetens både nationellt och internationellt. Vidare beskrivs den ekonomiska utbildningen.

3.1 Ekonomisk kompetens internationellt och nationellt

Människor idag är mer ansvariga för sin privatekonomi än någonsin tidigare. Med den stigande medelåldern i åtanke har bland annat socialskyddet ställt inför nya utmaningar. Idag ställs högre krav på den privata personen gällande till exempel pensionsplanering. Inom finansmarknaden sker snabba förändringar. Stora förändringar har skett inom den finansiella tekniken, vilket har resulterat i ett större utbud av finansiella produkter. De finansiella produkterna har samtidigt kommit att bli alltmer komplexa. Även detta ställer ett allt högre krav på människors ekonomiska kompetens. (Lusardi, 2019; Kalmi & Ruuskanen, 2016; Fraczek & Klimontowicz, 2015) Ekonomiska beslut påverkar både individen dagligen och även långsiktigt, detta kan ha konsekvenser både för individen och samhället. En viktig faktor som påverkar det ekonomiska beslutet är den kompetens som ligger bakom. (Lusardi, 2019) Det vill säga att genom en förbättrad ekonomisk kompetens kan mer genomtänkta beslut tas, vilket i sin tur påverkar både individens välbefinnande men även samhällets utveckling (Garg & Singh, 2018).

Människors ekonomiska kompetens har skapat oro internationellt. Lusardi (2019) hänvisar till tidigare forskning som visar att en enbart tredjedel av världens befolkning har den kunskap och erfarenhet som krävs för att fatta grundläggande ekonomiska beslut i vardagen. Ekonomisk sårbarhet är speciellt tydlig bland specifika befolkningsgrupper, bland annat kvinnor har visat sig ha bristande självförtroende i ekonomiska frågor. Det bristande självförtroendet kan leda till eventuella konsekvenser ekonomiskt. Lusardi's analys av tidigare forskning visar även att högre nationella inkomstnivåer inte behöver resultera i en kompetent befolkning.

Finländares ekonomiska kompetens är i genomsnitt på en god nivå, dock förekommer brister i de finansiella kunskaperna och det finansiella beteendet (Finlands Bank, 2021; Raijas, Kalmi, Ranta & Ruuskanen, 2020; Kalmi & Ruuskanen, 2016). Raijas med flera (2020) menar att finländares goda ekonomiska kompetens kan bero på den höga utbildningsnivån. Även Kalmi och Ruuskanen (2016) instämmer. De konstaterar även att finländare är engagerade i

ekonomiska frågor genom medier. I sin analys av tidigare forskning menar även Lusardi (2019) att utbildningsnivån kan ha ett samband med den ekonomiska kompetensen. Han påpekar dock att skillnader förekommer och att det inte är givet att välutbildade personer automatiskt är mer ekonomiskt kompetenta.

En undersökning av Kalmi och Ruuskanen (2017) visar att nivån på den ekonomiska kompetensen i Finland är relativt hög, men ojämnt fördelad bland befolkningsgrupperna. I intervjustudien deltog 1477 finländare i åldern 18-92 år. De som visade sig ha en lägre ekonomisk kompetens var kvinnor, arbetslösa, låginkomsttagare och personer med en lägre utbildning. De flesta finländare anser sig vara intresserade av ekonomiska frågor. Skillnader förekommer dock bland befolkningsgrupper och högutbildade samt höginkomsttagare har visat sig ha ett större intresse för ekonomi. Tidigare forskning visar även att intresset är större bland män än bland kvinnor. (Raijas, et al., 2020)

Även nationellt förekommer alltså könsskillnader inom ekonomiska kunskaper, trots att Finland är ett relativt jämställt land (Kalmi & Ruuskanen, 2017). En undersökning av Op (2019) bekräftar den tidigare forskningen angående skillnader mellan mäns och kvinnors intresse för ekonomi. I undersökningen deltog 2008 finländare i åldern 16-74 år och det framkom att en aning fler män än kvinnor är intresserade av att lära sig mer om ekonomi. Trots finländares intresse för ekonomiska frågor framkom det i undersökningen att enbart 32 % noggrant planerar användningen av pengar och 57 % svarade att de ibland planerar för användningen av pengar. Raija med flera (2020) konstaterar även att ett intresse finns, speciellt för att spara. Men trots intresset framkommer det att enbart fyra av tio finländare förbereder sig för framtiden genom att spara.

Ungdomars ekonomiska kompetens har uppmärksammats både nationellt och internationellt. Ofta påpekas det att den ekonomiska kompetensen bland ungdomar är låg. (Danske Bank, 2019; Lusardi, 2019; TAT, 2018; OECD, 2017; OECD, 2020) Fraczek och Klimontowicz (2015) hänvisar till tidigare forskning och beskriver att ekonomiska beslut idag tas i allt lägre åldrar. Ungdomars roll i samhället förändras och med det kommer även ett ekonomiskt ansvar. Barn och ungdomar idag har tillgång till mer pengar än tidigare, vilket Fraczek och Klimontowicz påpekar att alla inte är redo för.

En PISA-undersökning om ekonomikunskaperna 2018 visar att finländska ungdomar i åldern 15 år har en relativt hög ekonomisk kompetens (OECD, 2020). Samtidigt visar en undersökning av Danske Bank (2019) och TAT (2018) att unga själva inte upplever sig ha en tillräcklig ekonomisk kompetens. I undersökningen av Danske Bank deltog 502 ungdomar i åldern 15-29 samt 504 föräldrar. Det framkom att enbart en tredjedel av ungdomarna upplever att deras ekonomiska kompetens är tillräckligt bra. Samma undersökning visade år 2017 att 39 % av ungdomarna upplever sig ha tillräckligt med ekonomiska kunskaper, och 2019 visade alltså undersökningen att resultatet sjunkit till 34 %. I en enkätundersökning av TAT (2018) deltog 648 ungdomar från högstadier, gymnasier och yrkesskolor. Syftet med studien var förstå unga finländares nuvarande ekonomiska kompetens. Tre fjärdedelar upplever att de vill lära sig mer om privatekonomi och en femtedel är oroliga över den egna ekonomiska kompetensen.

En högre nivå av ekonomisk kompetens bland barn och ungdomar kan på kort sikt påverka ungdomarnas egna ekonomiska val. Ur ett långsiktigt perspektiv kan detta gynna genomtänkta ekonomiska beslut som leder till ett gott ekonomiskt välbefinnande. Detta kan i sin tur gynna både den nationella och globala ekonomin. (Fraczek & Klimontowicz, 2015)

3.2 Ekonomisk utbildning

Ekonomisk utbildning är en avgörande faktor för att höja den ekonomiska kompetensen. Lusardi (2019) menar att det som är viktigt att beakta vid ekonomisk utbildning är att anpassa enligt målgrupp och skräddarsy ett innehåll som passar den specifika målgruppen. Han menar även att en effektiv ekonomisk utbildning har ett tydligt mål och riktar sig till utsatta grupper i samhället.

Debatten kring ekonomisk utbildning är inget nytt fenomen, utan tog sin start redan på 1950-talet i USA. Forskare var oroliga för hur medborgarnas ekonomiska kompetens påverkar samhällets ekonomi. Åsikterna varierade kring hur den ekonomiska utbildningen skulle byggas upp och vilka målen för undervisningen skulle vara. Merparten var dock eniga om att ekonomisk kompetens är en viktig färdighet för medborgarna och att den bör utvecklas redan från en tidig ålder. Ett nära begrepp till ekonomisk utbildning är konsumentutbildning som har rötter i huslig ekonomi. Ellen Richards såg huslig ekonomi som en arena för att utbilda kvinnor, medan konsumentforskaren Hazel Kyrk lyfte fram konsumentutbildning som viktigt för båda

könen. Konsumentutbildningen har traditionellt fokuserat på inkomster kontra utgifter i balans till den egna privatekonomiska situationen, och färdigheter som konsumenten behöver i sin vardag. Det var konsumentforskaren Elizabeth Hoyt som betonade vikten av att beakta det ekonomiska tänkande i utvecklingen av konsumentkompetens. (Hänvisad i Kortessalmi & Autio, 2019)

”Home economics must take account of the principles of economics as they relate to the use of goods and services.” (Hänvisad av Kortessalmi & Autio, 2019, s. 590).

Konsumentkompetens beaktades för första gången i den finländska grundskolans läroplan på 1970-talet. Målet då var en skicklig, hänsynsfull och kunnig konsument. (Kortessalmi & Autio, 2019)

Samhället förändras ständigt, vilket gör ekonomisk kompetens till ett livslångt lärande (Finlands Bank, 2021). Utbildningen i ekonomi bör vara omfattande för att ha en effekt. Skolor, arbetsplatser och olika plattformar i samhället har möjlighet att införa ekonomisk utbildning. Genom de uppräknade platserna nås en stor del av befolkningen och även olika åldersgrupper. (Lusardi, 2019) Förutom genom direkt utbildning främjas även den ekonomiska kompetensen genom till exempel olika evenemang, webbsidor och rådgivningstjänster (Finlands Bank, 2021).

I den nationella strategin för främjande av ekonomisk kompetens bland finländare lyfter Finlands Bank (2021) fram olika tillfällen då medborgare är mottagliga för ekonomisk kunskap. Barn och ungdomar kan nås genom dagvård, skolor, kurser och fritidsintressen. I vuxenåldern är det möjligt att utbilda i ekonomisk kompetens genom arbetsplatser, olika institut som exempelvis medborgarinstitutet, öppna universitetet, beväringstjänsten, barnrådgivningsbyråer, socialbyråer, banker och bibliotek. Pensionärer kan nås genom olika kurser inför pensionering samt vore det viktigt att bevara teknisk kompetens i samband till ekonomiskt kunnande. Lusardi (2019) konstaterar att man med fördel kan arbeta för att lyfta fram ekonomisk utbildning i samhället på ställen dit människor går för att lära sig. Ett exempel på detta är ett globalt samarbete, International Federation of Finance Museums, som lyfter fram ekonomisk kunskap genom museer. Detta når både de unga och de äldre. (GFLEC, u.å.)

Under åren har en oro funnits för ungdomars ekonomiska kompetens. Brist på ekonomisk kompetens har bland annat ansetts orsaka överskuldssättningar och andra ekonomiska problem. I samband med detta har utbildningssystemet diskuterats och ungdomar har upplevt att skolorna inte lär ut tillräckligt med ekonomiska färdigheter. (Rautopuro & Nissinen, 2020; Korttesalmi & Autio, 2019) Genom att i skolorna införa undervisning i ekonomisk kompetens finns det möjlighet att minimera risken för ekonomiska problem bland ungdomarna (Etelävuori, 2019; TAT, 2019). För detta anser Lusardi (2019) att det behövs tydliga ekonomiska utbildningsprogram och en utveckling av lärarutbildningen.

Ungdomar idag har ett större ekonomiskt ansvar. Lusardi (2019) menar att de finns tre övertygande skäl till att implementera mer ekonomisk utbildning i skolorna. Det första är att det är viktigt att unga bekantar sig med grundläggande ekonomiska begrepp och konsekvenserna av ekonomiska beslut. Även Fraczek och Klimontowicz (2015) instämmer om att unga har nytta av att lära sig grundläggande ekonomiska kunskaper som att tjäna och spendera, budgetera och använda finansiella tjänster. Det andra skälet är att skolorna även når ut till de utsatta samhällsgrupperna med ett eventuellt lägre ekonomiskt kunnande. Slutligen är det tredje skälet att minska kostnaderna för att skaffa sig ekonomisk kompetens.

Trots att tyngdpunkten idag ligger på barn och unga vid främjandet av ekonomisk kompetens, bör det poängteras att stärkandet av den ekonomiska kompetensen är viktig under livets gång. Ekonomiska frågor berör ur olika perspektiv i olika livsskeden. (Finlands Bank, 2021)

4 Ekonomisk kompetens inom den grundläggande utbildningen

I detta kapitel redogörs för hur ekonomisk kompetens behandlas i grundskolorna i Finland. Inledningsvis presenteras ekonomisk kompetens inom den grundläggande utbildningen, vidare preciseras ekonomisk kompetens i ämnet huslig ekonomi. Slutligen presenteras utgångspunkter för att undervisa i privatekonomi.

4.1 Ekonomisk kompetens i grundskolan

I tidigare forskning framkommer det att ungdomar upplever att skolan inte erbjuder tillräckligt med ekonomisk utbildning (Raijas, et al., 2020; TAT, 2018). Enligt The Finnish Youth Barometer 2017 anser enbart en tredjedel av de finländska ungdomarna att de lärt sig tillräckligt med ekonomikunskaper och färdigheter i skolan (Pekkarinen & Myllyniemi, 2018). Skolundervisningen baserar sig på läroplanen och ett centralt mål i läroplanen har länge varit att stärka barn och ungas ekonomiska kompetens (Finlands Bank, 2021). En PISA-undersökning från 2018 visar att det inte förekommer stora skillnader mellan finländska skolor och elevers ekonomiska kompetens, men det förekommer stora variationer bland eleverna i skolorna. I samma skola finns både elever med starka och svaga ekonomiska kunskaper. Detta har förklarats med finländska ungdomars socioekonomiska bakgrund. Elevers ekonomiska kompetens har även visat ha ett samband med läskunnighet och matematiska kunskaper. (OECD, 2020)

Kompetensutveckling tar sin start tidigt i barndomen. Grundskolans mål inom undervisning i ekonomi är att stärka barn och ungas initiativförmåga samt förmåga att hantera olika livssituationer. Grundskolan ska även ge barn och unga kunskap i ekonomi och hållbar konsumtion. (TAT, 2019) Idag är det mer än någonsin relevant för konsumenten att förstå sambandet mellan konsumentbeteende och hållbar utveckling (Autio, et al., 2021).

I de finländska grundskolorna är ekonomi- och konsumentkunskap inte ett separat ämne, utan ingår i läroplanen inom samhällslära, huslig ekonomi och matematik. Utöver i olika skolämnen undervisar skolorna även om ekonomi- och konsumentkunskap i samband med olika projekt

och övningar i entreprenörskap, exempelvis en skolcaféverksamhet. (Kortessalmi & Autio, 2019) Tidigare forskning visar att undervisning i ekonomi med fördel kan ägnas uppmärksamhet i början av grundskolan och vid övergången från grundskolan till andra stadiets utbildning. Detta grundar sig i att attityder till konsumtion kommer fram i en allt tidigare ålder och alltmer reklam riktas direkt till barn. Vid övergången från grundskolan till andra stadiets utbildning är eleverna i en fas i livet då självständighet kan upplevas som speciellt viktigt. I detta skede har många även nytta av ekonomi- och konsumentkunskaper. (TAT, 2019)

En undersökning av Børsstiftelsen (Etelävuori, 2019) visar att de ekonomiska färdigheter som finländare anser att behöver läras ut i skolan är pengahantering, budgetering, sparande, investering och hållbar konsumtion. Ekonomiska frågor behandlas relativt mångsidigt i läroplanen, men trots det är den allmänna diskussionen att skolorna inte behandlar ämnet i en tillräckligt stor utsträckning (Raijas, et al., 2020; Kalmi, Maliranta & Alanko, 2019; TAT, 2018). Kalmi med flera (2019) menar att den tid som sist och slutligen kan avsättas för ekonomi är snäv, vilket resulterar i att temat inte behandlas i en större utsträckning.

En undersökning av Børsstiftelsen (Etelävuori, 2019) visar att de flesta finländare anser att ekonomi bör vara ett eget obligatoriskt skolämne i grundskolan. För att skapa mer plats för undervisning i ekonomi anser finländare att religion och svenska kan prioriteras ned. I studien deltog totalt 1000 finländare i åldern 18-65+. Av informanterna var 51 % kvinnor och 49 % män. Att ekonomi skulle bli ett självständigt ämne kräver stora förändringar i universitetsutbildningens utbildningsutbud. Det är inte möjligt på kort sikt då det kräver förändringar både inom ekonomiutbildningen och lärarutbildningen. (Kalmi, et al., 2019) Även lärare och elever anser att det är viktigt att ekonomiska färdigheter lärs ut i skolorna. I en undersökning av TAT (2018) deltog 648 ungdomar och 749 lärare från högstudier, gymnasier och yrkesskolor. Både parter ställer sig positivt till att undervisning i ekonomi skulle komma att bli obligatoriskt, men både lärare och elever anser att ekonomi inte bör vara ett eget skolämne. Kortessalmi och Autio (2019) menar att en utmaning med att undervisa ekonomi i fler olika skolämnena är att viktiga färdigheter kan komma att lämnas bort då det saknas en röd tråd.

Kalmi med flera (2019) konstaterar att det ofta uttrycks önskemål till skolan, men att det sällan presenteras en omfattande plan för vad skolan ska göra. Detta kan skapa frågetecken kring vilka målen för undervisning i ekonomi ska vara och vidare vilka kunskaper lärare behöver. Kritiken

kring den ekonomiska utbildningen i grundskolorna handlar ofta om de etablerade sättet att lära ut grunder inom temat och beaktande av etiska- och miljöfrågor. (2019).

Skolan ansvarar för att varje ungdom lär sig grundläggande ekonomiska färdigheter (TAT, 2019). Ungas bakgrund påverkar deras ekonomiska kompetens och tidigare forskning bekräftar att alla ungdomar inte får med sig ekonomiska färdigheter hemifrån (Intrum, 2019; Schröder & McKinnon, 2007). Den ekonomiska utbildningen i skolorna har således möjlighet att täcka alla åldrar och sociala klasser, vilket kan påverka oss i en riktning till ett mer jämlikt samhälle (Kortesalmi & Autio, 2019). En undersökning av Autio med flera (2021) visar att huslig ekonomi lärare inte anser att det enbart är föräldrarnas ansvar att lära barn och unga om ekonomi. Syftet med studien var att undersöka hur lärare i huslig ekonomi värderar och utövar undervisning i hållbarhet och konsumtion, samt hur lärarna uppfattar elevernas intresse inom temat. I undersökningen deltog 153 lärare i huslig ekonomi. Lärarna uppger att de lär eleverna pengahantering och kunskaper inför att flytta hemifrån. Undervisningen visar, enligt lärarnas uppfattningar, på ett intresse hos eleverna. (Autio, et al., 2021)

4.2 (Privat)ekonomi i huslig ekonomi

Ett av målen för huslig ekonomi har sedan Ellen Richards grundade ämnet varit att bidra till diskussioner om ekologiska utmaningar. Ekologisk hållbarhet innebär att social och ekonomisk utveckling sker med beaktande för vad miljön klarar av. Konsumentkompetens har således även kommit att bli centralt i undervisning av huslig ekonomi. Privatekonomi ingår som ett område inom konsumentkompetens. Denna kompetens är av betydelse för att individen ska uppnå ett ekonomiskt välbefinnande i vardagen. (Autio, et al., 2021)

All undervisning som sker i den grundläggande utbildningen i Finland ska utgå från den ikraftvarande läroplanen. I G1gu 2014 behandlas de enskilda läroämnenas uppdrag, mål och centrala innehåll. Särskilda aspekter gällande mål för lärmiljöer, arbetssätt, handledning, differentiering och stöd samt bedömningen av lärandet behandlas för varje läroämne. Den grundläggande läroplanen 2014 delar in grundskolan i tre delar: årskurserna 1–2, 3–6 och 7–9. (Utbildningsstyrelsen, 2014) I och med avhandlingens syfte fokuserar denna avhandling på läroämnet huslig ekonomi för årskurs 7–9. Huslig ekonomi har valts eftersom

konsumentkompetens, och därav privatekonomi, ingår som en obligatorisk del av undervisningen i ämnet.

Konsumentutbildning ingår i grundskolans läroplan som en del av undervisningen inom huslig ekonomi. Undervisningen i huslig ekonomi ska främja kunskaper, färdigheter och attityder som eleverna behöver för att hantera en hållbar vardag. Läroämnet ska uppmuntra eleverna att utvecklas till konsumenter som gör kostnadsmedvetna och hållbara val i vardagen. (Utbildningsstyrelsen, 2014)

M3 handleda och uppmuntra eleven att välja och använda material, redskap, apparater och digitala verktyg med tanke på välbefinnande och hållbar konsumtion. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 439).

M13 vägleda eleven till en hållbar livsstil genom att fästa elevens uppmärksamhet vid miljö- och kostnadsmedvetenhet i vardagen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 439).

Syftet är att eleverna ska känna till konsumentens ansvar och rättigheter. Eleverna lär sig även reflektera över vilka faktorer som påverkar olika konsumtionsval. Huslig ekonomi ska uppmuntra eleverna till ett företagsamt, ansvarsfullt och ekonomiskt agerande. Detta innebär kunskaper och färdigheter i hantering av den egna ekonomin, ett ansvarsfullt agerande i ekonomiska frågor samt användning av aktuell information inom ämnet. (Utbildningsstyrelsen, 2014)

I3 Konsument- och hushållskunskap i hemmet: Innehållet väljs så att det eleverna handleds att uträtta ärenden och får kunskap om sina konsumentrelaterade rättigheter och skyldigheter beträffande olika val och avtal. Innehållet ska ge eleverna en grund för att kunna använda medier och teknik som redskap i vardagen och uppmuntra eleverna att reflektera över kamratgruppens och mediernas inverkan på de egna konsumtionsvalen. Undervisningen tränar elevernas förmåga att fatta ansvarsfulla beslut, att söka aktuell information samt stödjer förmågan att identifiera situationer och lösa problem som gäller hushållens ekonomi. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 440).

Tidigare forskning visar att lärare i huslig ekonomi lär ut konsument- och hållbarhetskunskaper i en bred omfattning. Teman för undervisning i konsumentkompetens varierar från kläder till boende och utgifter. (Autio, et al., 2021) I en studie av Uitto och Saloranta (2017) deltog 442

ämneslärare från 49 skolor i Finland. Syftet med studien var att undersöka ämneslärare som utbildare inom hållbarhet. Resultatet visar att ämneslärare har olika uppfattningar om den egna kompetensen inom området och hur ofta de använder sig av olika dimensioner av hållbarhet i undervisningen. Lärare kan enligt studien grovt delas in i tre olika grupper. Den första gruppen överväger olika hållbarhets dimensioner ganska ofta och använder sig av ett holistiskt hållbarhetsperspektiv i undervisningen. Den andra gruppen använder sig utav två eller tre hållbarhets dimensioner men är inte aktiva i holistisk undervisning. Den sista gruppen använder sig av en hållbarhets dimension alternativt enbart ett holistiskt perspektiv i undervisningen. Lärare i huslig ekonomi tillhör i studien den andra gruppen. Resultatet visar även att ekonomiska aspekter är en av dimensionerna som behandlas av lärare i huslig ekonomi, historia och biologi.

År 2014 deltog över 3000 finländska ungdomar i en utvärdering över inlärningsresultaten i huslig ekonomi. Utvärderingen innehöll uppgifter relaterat till innehållsområdet Konsumenten och det föränderliga samhället. Av eleverna nådde 63 procent det maximala poängantalet inom innehållsområdet. Studien visar att eleverna har mest kunskap i konsumtionslån och miljömärkning. Inom vattenförbrukning var kunskaperna svagast. (Nationella centret för utbildningsutvärdering, 2015)

4.3 Utgångspunkter för att undervisa i (privat)ekonomi

4.3.1 Metoder inom undervisning i (privat)ekonomi

Finländska elever upplever att deras lärare bidrar med kunskaper i ekonomi och eleverna uppger att de i skolan stöter på olika uppgifter som behandlar ekonomiska frågor. Detta har visat sig ha ett samband med elevernas goda ekonomiska kompetens. (OECD, 2020) En tydligt strukturerad ekonomisk utbildning ger en ökad ekonomisk kompetens bland medborgarna (Finlands Bank, 2021). Tidigare forskning visar att det finns en viss skepsis angående om skolorna har möjlighet att erbjuda en tillräcklig konsumentutbildning. Skepsisen beror bland annat på att det inte i samma utsträckning är möjligt att eleverna i skolan lär sig av verkliga erfarenheter. (Schröder & McKinnon, 2007)

Undervisning i ekonomi behöver ske genom olika undervisningsmetoder och arbetssätt. Lärare betonar även vikten av att väcka ett intresse hos eleverna. (Intrum, 2019; TAT, 2019) De undervisningsmetoder och arbetssätt som används behöver ha en stark koppling till elevernas livssituation. Ungas intressen ska beaktas och undervisningsmaterialet behöver vara konkret kopplat till ungas vardag. (Danes & Brewton, 2013, hänvisad i Kortessalmi & Autio, 2019) Lärare kan med fördel använda sig av praktiska undervisningsmetoder inom temat privatekonomi. De praktiska undervisningsmetoderna skapar en lekfullhet och ger en viss erfarenhet som har visat ge goda resultat inom undervisning i privatekonomi. (Kalmi, et al., 2019)

År 2014 genomfördes en utvärdering över inlärningsresultaten i huslig ekonomi. I samband med utvärderingen ingick en lärarenkät. Lärarenkäten besvarades av 163 lärare i huslig ekonomi. Enkäten visade att lärare i huslig ekonomi använder sig av olika undervisningsmetoder och arbetssätt. Lärarna försöker skapa ett intresse hos eleverna genom att anpassa undervisningen enligt elevernas förutsättningar och genom att skapa ett vardagsförankrat undervisningsmaterial. Under lektionerna används främst grupparbete alternativt självständigt arbete. Ungefär hälften av de tillfrågade lärarna uppgav att de till en stor del använder sig utav praktiska övningar. (Nationella centret för utbildningsutvärdering, 2015)

Lärare upplever att ekonomisk utbildning kräver ett samarbete mellan olika skolämnen (Intrum, 2019; Kalmi, et al., 2019; TAT, 2019). En undersökning av Autio med flera (2021) visar att konsumentutbildningen är ett komplext område som rymmer en mängd olika teman. Studien tog hänsyn till hur lärare i huslig ekonomi upplever samarbete i konsumentutbildning med andra skolämnen. Lärare upplever att samarbeten behöver ske med ämnen som berör konsumentkompetens och ekonomisk kompetens. Resultatet visar att lärare i huslig ekonomi föredrar att inom konsumentutbildningen samarbeta med lärare i samhällskunskap, matematik och textilslöjd. Läroämnena samhällskunskap och matematik tar hänsyn till olika ekonomiska frågor och därav ses ett samarbete som en möjlighet. Tidigare forskning visar även att samarbeten med tredje parter ses som en möjlighet och att lärare uppger att det just nu sker för få samarbeten mellan skolor och tredje parter (Intrum, 2019; TAT, 2019).

Lärare kan i sin undervisning använda sig både av läroböcker och eget utvecklat undervisningsmaterial. Inom undervisning i privatekonomi är det vanligt att lärare upplever sig

vara utanför den egna bekvämlighetszonen och således troligt att flera använder sig av läroboken som grund för undervisningen. (Kalmi, et al., 2019) I lärarenkäten som besvarades i samband med utvärderingen över inlärningsresultaten i huslig ekonomi 2014 framkom det att lärare i huslig ekonomi använder läroboken mest av alla läromedel. Vidare visade enkäten att lärarna använder sig av andra läroböcker inom ämnet, eget material, material från internet och åskådningsmaterial. (Nationella centret för utbildningsutvärdering, 2015)

I samband med skapandet av undervisningsmaterial och utvärdering av materialet är det en fördel om både pedagogisk personal och informationsproducenter deltar (Kalmi, et al., 2019; Nordiska ministerrådet, 2010). En analys av finskaläroböcker genomförd av Kalmi med flera (2019) visar att exempelvis ekonomer är frånvarande i utvecklandet av materialet. Detta kan leda till eventuella brister i undervisningsmaterialet. Lärare har dock möjlighet att påverka undervisningen och därav bör det betonas att läroböcker inte definierar undervisningen.

4.3.2 Lärarens förutsättningar att undervisa i (privat)ekonomi

En lärare ska kunna undervisa, hur man lär sig det är en fråga under ständig debatt. En del betonar den praktiska erfarenheten inom lärarutbildningen, medan andra förespråkar den akademiska kunskapen. (Wahlström, 2019) Oavsett krävs olika förutsättningar för olika undervisningssituationer. Tidigare forskning visar att lärare upplever att skolorna inte tillhandahåller en tillräcklig undervisning i ekonomi. I jämförelse med andra färdigheter anses inte ekonomiska färdigheter läras ut i samma omfattning eller på samma nivå. Lärare litar på den egna ekonomiska kompetensen och upplever att den är tillräcklig för att läras ut. De tillfrågade lärarna lyfter fram att deras kunskap i ekonomi baseras på det egna intresset och bekantande med ämnet, inte på professionell grund eller genom fortbildningar. Merparten av lärarna uppger att de gärna deltar i fortbildningar för att stärka den egna ekonomiska kompetensen. (TAT, 2019; TAT, 2018)

Lärare i huslig ekonomi är välmedvetna om rollen som utbildare inom konsumtion. De lärare som undervisar i huslig ekonomi upplever även att eleverna är motiverade till att lära sig mer om konsumtion och hållbarhet. (Autio, et al., 2021) Lärare behöver tillräckliga ekonomikunskaper för att lära ut privatekonomi till eleverna. I detta har lärarutbildningen en viktig roll för utvecklingen av undervisning i ekonomi. (Kalmi, et al., 2019) Olika grupper av

lärare har olika förutsättningar att undervisa i ekonomi. Manliga lärare samt lärare i gymnasiet beräknas vara de som mest aktivt lär ut ekonomiska färdigheter. Lärare inom läroämnena historia och samhällslära lär även ut ekonomiska färdigheter i en större utsträckning än inom övriga ämnen. (TAT, 2019)

I en intervjustudie av Schröder och McKinnon (2007) deltog 29 europeiska medborgare, även finländare. Syftet med studien var att undersöka hur välutbildade europeiska medborgare uppfattar konsumentutbildningen och vilka olika färdigheter konsumenten behöver. Resultatet visar att en förändring behövs i konsumentutbildningen. Förändringen behöver ske genom att ändra fokus från den sårbara konsumenten till den mer inkluderande konsumenten. Lärare på alla skolstadier behöver tillräcklig utbildning och tillräckliga verktyg för att undervisa i konsumtion och ekonomi. Lärarutbildningen ska förse blivande lärare med grundläggande kunskaper i ekonomi, särskilt för de lärare som undervisar i läroämnena där ekonomi ingår i läroplanen. Det behöver även finnas möjlighet att behålla och komplettera den egna kunskapen, detta kan ske genom exempelvis fortbildningar inom ekonomisk kompetens. (Kalmi, et al., 2019; TAT, 2019) Tidigare forskning visar även att lärarutbildningen i huslig ekonomi bör ges fler verktyg för att i fortsättningen undervisa i hållbarhet och konsumtion (Autio, et al., 2021).

5 Metod och genomförande

I detta kapitel preciseras avhandlingens syfte och forskningsfrågor. Därpå beskrivs fenomenologi som forskningsansats, forskningsintervju som datainsamlingsmetod samt val av informanter och genomförande av undersökning. Slutligen presenteras databearbetning och analys, tillförlitlighet, trovärdighet samt forskningsetiska aspekter.

5.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med undersökningen är att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Som grund för studien ligger följande forskningsfrågor:

1. Vilka erfarenheter har ämneslärare av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi?
2. Vilka utmaningar och möjligheter upplever ämneslärare i undervisning av privatekonomi i huslig ekonomi?

5.2 Fenomenologi som forskningsansats

Vid upplägget av undersökningen bör forskaren avgöra om det är en kvantitativ eller kvalitativ forskning. Huruvida forskningen är kvalitativ eller kvantitativ baseras på studiens syfte. (Trost, 2010) Kort beskrivet använder kvantitativ forskning siffror som analysenhet, medan kvalitativ forskning använder ord eller bilder som analysenhet. Kvantitativ forskning och kvalitativ forskning skiljer sig även i omfattning. Den kvantitativa forskningen grundar sig ofta i storskaliga studier, medan den kvalitativa forskningen ofta grundar sig i småskaliga studier. Vidare framkommer det även skillnader i bland annat analys av data. (Denscombe, 2018; Nationalencyklopedin, u.å.) Eftersom den här studien undersöker människors erfarenheter i form av ord, i stället för att grunda i statistik, är den här undersökningen av kvalitativ karaktär.

Fenomenologisk forskning syftar till människors uppfattningar, åsikter, attityder och känslor (Denscombe, 2018), därav lämpar sig fenomenologi som forskningsansats då syftet med den här studien är att undersöka ämneslärares erfarenheter. Fenomenologi lämpar sig även för denna studie eftersom fenomenologin kännetecknas av flera egenskaper som är typiska för kvalitativa forskning. Dessa egenskaper är bland annat förståelseinriktning och induktivt förhållningssätt.

Som tidigare beskrivet lyfter fenomenologin i första hand mänskliga uppfattningar och erfarenheter. Syftet är att få en tydligare bild och beskrivning av informanternas upplevelser av ett fenomen, i första hand är alltså orsaksförklaringar inte av intresse. En fördel med den fenomenologiska metoden är att den effektivt får fram det allra mest väsentliga i det utforskade fenomenet. (Denscombe, 2018; Fejes & Thornberg, 2019)

Fenomenologi förekommer i olika varianter och huvudsakligen delas fenomenologi in i två kategorier; fenomenologi som grundar sig i europeisk tanketradition och den ”nya fenomenologin” som grundar sig i ett nordamerikanskt ursprung. (Denscombe, 2018) Jag har valt att grunda den här undersökningen i det europeiska perspektivet som skapats av fenomenologins grundare Edmund Husserl’s. Ur det europeiska perspektivet kan de individuella erfarenheterna av specifika händelser utgöra utgångspunkt för undersökningen, dock är avsikten alltid att få en tydligare bild av den erfarenhet som finns på en allmän nivå. (Denscombe, 2018; Fejes & Thornberg, 2019) Syftet med den fenomenologiska forskningsmetoden är att behålla en viss typ av kunskapsintresse. Kunskapsintresset bör gälla ett fenomen och inrikta sig på det mest väsentliga i den undersökta upplevelsen alternativt erfarenheten. (Merriam, 2002, hänvisad i Fejes & Thornberg, 2019) Denna studie fokuserar essensen i ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi, samt eventuella upplevda utmaningar och möjligheter i samband med undervisningen.

Då en kvalitativ studie med fenomenologisk ansats används är forskningsintervju som datainsamlingsmetod lämplig för att ge forskaren förståelse för vilka erfarenheter informanterna har av det undersökta (Fejes & Thornberg, 2019). Syftet med den här undersökningen är att skapa en fördjupad och bredare förståelse av ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. För att få svar på studiens syfte och forskningsfrågor har jag valt att använda mig av forskningsintervju som datainsamlingsmetod.

5.3 Forskningsintervju som datainsamlingsmetod

Forskningsintervju som datainsamlingsmetod fokuserar på självrapportering. Självrapportering innebär det informanterna berättar att de gör, vad de tror och de åsikter som de har. Forskaren använder sedan människors svar på frågor som datakälla. Det är lämpligt att använda intervjuer i småskaliga forskningsprojekt när avsikten är att undersöka (1) åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter, (2) komplexa frågor och (3) privilegierad information. (Denscombe, 2018) Eftersom den här studien avser att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi, är intervjuer en lämplig datainsamlingsmetod. Syftet med undersökningen är att förstå ämneslärare i huslig ekonomi på djupet, inte att redovisa dem med några enstaka ord.

Inom studier med en fenomenologisk forskningsansats är det vanligt att använda sig av kvalitativa forskningsintervjuer för att förstå informanternas uppfattningar, åsikter, attityder och känslor. Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är att söka kvalitativ kunskap, det vill säga att forskaren arbetar med ord och inte siffror. (Kvale & Brinkmann, 2014) Ur ett fenomenologiskt perspektiv är intervjuprocessen betydande av flera olika anledningar. Det finns möjlighet att undersöka frågorna på djupet. Det är av största vikt att informanternas egna erfarenheter och uppfattningar framkommer, därav är det en fördel att använda sig av semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer ger informanten möjlighet att ta upp frågor som hen upplever som betydelsefulla. (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014)

För att ange hur mycket flexibilitet en intervju ger utrymme för bör forskaren alltså klassificera intervjun som strukturerad, semistrukturerad alternativt ostrukturerad. Vid den strukturerade intervjun har forskaren en stark kontroll över frågornas och svarens utformning, varje intervju struktureras lika. Den semistrukturerade intervjun innebär att det förekommer en viss struktur gällande ämnen som ska behandlas, men forskaren kan vara flexibel och anpassa intervjun enligt situation och informant. Den ostrukturerade intervjun lyfter fram den intervjuades tankar genom att forskaren ställer öppna frågor som informanten sedan svarar fritt på. (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014) I den här studien används personliga semistrukturerade intervjuer. Den personliga intervjun är den vanligaste typen av intervju, den sker genom ett möte mellan en forskare och en informant. Fördelar med den personliga intervjun är att den är relativt lätt att arrangera, situationen är relativt lätt att kontrollera och slutligen underlättar den personliga intervjun transkriberingen. (Denscombe, 2018)

Innan intervjuerna påbörjas bör det tema som ska undersökas teoretiskt fastställas och forskningsfrågor formuleras, detta kallas för tematisering. Vid planeringen av intervjuundersökningen är de centrala frågorna varför, vad och hur. Det första steget är att formulera syftet med studien, till följande bör förkunskaper om ämnet skaffas och slutligen bör det avgöras vilken typ av intervju som är lämplig för undersökningen. Utifrån detta skapas en intervjuguide för forskningsprojektet. (Kvale & Brinkmann, 2014) Jag utgick från att intervjufrågorna skulle vara enkla och raka. Studier visar att öppna frågor ger de mest fullständiga svaren (Kvale & Brinkmann, 2014) och därav valde jag att inte använda mig utav ja och nej frågor i min intervjuguide (Bilaga 5). Intervjuguiden är indelad i fyra temahelheter (1) bakgrundsinformation, (2) erfarenheter av undervisning i privatekonomi, (3) utmaningar och möjligheter med undervisning i privatekonomi och (4) avslutning.

Det är till ens fördel att utföra en pilotintervju för att ha möjlighet att testa intervjufrågorna innan de så kallade riktiga intervjuerna (Trost, 2010). Jag valde att intervju en bekant till mig med erfarenhet av undervisning i huslig ekonomi. Efter pilotintervjun gjordes några förändringar gällande frågornas formulering och ordningsföljd. Pilotintervjun utfördes via ett videosamtal, vilket visade sig vara ett fungerande koncept och därav valde jag att även i fortsättningen använda mig av det. Pilotintervjun ingår inte i det analyserade datamaterialet. Enligt Trost (2010) bör inte en pilotintervju som är genomförd med en bekant inkluderas i det egentliga datamaterialet.

5.4 Val av informanter och genomförande av undersökning

Intervjuerna genomförs med informanter från den specifika grupp vars erfarenheter undersöks. Informanterna kan ur den specifika gruppens synvinkel ge en inblick i de uppfattningar, erfarenheter och åsikter som finns. (Denscombe, 2018) Val av informanter baseras alltså på studiens syfte. Eftersom syftet är att undersöka huslig ekonomi lärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi, är det naturligtvis ämneslärare i huslig ekonomi som fungerar som informanter för den här studien. I kvalitativa intervjustudier händer det ofta att antalet informanter antingen är för litet eller för stort. I studier med för få informanter är resultatet svårt att generalisera, medan studier med för många informanter tenderar att vara svåra att analysera ingående. Vanligtvis brukar antalet utförda intervjuer vara kring 15 +/- 10, detta varierar beroende på den tid och de resurser som är möjliga för undersökningen. (Kvale & Brinkmann,

2014; Trost, 2010) Eftersom detta är en tidsbegränsad magisteravhandling har antalet informanter begränsats. En fördel med att i detta skede välja få intervjuer är att det är möjligt att fokusera på kvalitet framför kvantitet (Trost, 2010).

Inledningsvis utformades noggranna kriterier för urvalet i studien. Informanterna i studien är inte handplockade utan ett slumpmässigt urval har gjorts. Ett slumpmässigt urval betyder att forskaren grundar sitt urval på en slump inom den korrekta målgruppen för studien. Urvalet bör dock uppfylla de utformade kriterierna. (Denscombe, 2016) Ett informationsbrev om deltagande i studien (Bilaga 1), delades på sociala medier i en grupp för lärare i huslig ekonomi. Vidare skickades även samma informationsbrev via mejl till lärare i huslig ekonomi inom Svenskfinland. Listan över e-postadresser utformades av mig och bestod av 56 e-postadresser. De två kriterierna för urvalet i den här studien är:

1. Har gått en svenskspråkig utbildning för ämneslärare i huslig ekonomi.
2. Jobbar som lärare i huslig ekonomi inom den grundläggande utbildningen i årskurs 7-9, och har jobbat inom yrket i minst 3 års tid.

Utifrån dessa kriterier har sex informanter valts. Eftersom internetbaserade intervjuer valdes gav det möjlighet till att intervjua lärare i huslig ekonomi från olika regioner inom Svenskfinland. Merparten av informanterna samlades in genom informationsbrevet via mejl, enbart en informant tog kontakt via sociala medier. I denna undersökning har kön ingen betydelse och därav har jag valt att använda könsneutrala namn som pseudonymer för informanterna.

Tabell 1. *Studiens informanter*

Informant	Examen	Arbetserfarenhet	Årskurs
Charlie	Pedagogie magister, ämneslärare i huslig ekonomi	5 år	Åk 7-9
Noa	Pedagogie magister, ämneslärare i huslig ekonomi	20 år	Åk 7-9
Kim	Pedagogie magister, ämneslärare i huslig ekonomi	21 år	Åk 7-9
Elliot	Pedagogie magister, ämneslärare i huslig ekonomi	22 år	Åk 7-9
Love	Pedagogie magister, ämneslärare i huslig ekonomi	25 år	Åk 7-9
Mio	Pedagogie magister, ämneslärare i huslig ekonomi	32 år	Åk 7-9

I tabell 1 kan konstateras att sex informanter deltog i undersökningen. Det kan även konstateras att samtliga informanter har en examen som pedagogie magister och är behöriga för att undervisa i läroämnet huslig ekonomi. Arbetserfarenheten varierar mellan 5-32 år, merparten av ämneslärarna har dock kring 20 års arbetserfarenhet. Samtliga informanter undervisar i årskurs 7-9. Informanterna fyller således inklusionskriterierna för deltagandet i studien.

Då informanterna hade valts mejlades ett mer ingående informationsbrev till samtliga informanter (Bilaga 2). Den första kontakten med informanterna är viktig för att intervjun ska ske och den kan även påverka hur intervjun kommer att bli (Trost, 2010). Inledningsvis tackade jag för att informanten valde att ställa upp som informant i just min magisteravhandling. Vidare redovisades än en gång syftet för studien, i detta skede var jag noggrann med att poängtera att det inte kommer finnas några rätt eller fel svar. Bifogat till mejlet fanns även intervjuens temahelheter (Bilaga 3), för att informanten skulle ha möjlighet att bekanta sig med materialet. I informationsbrevet framkom det att intervjun ordnas via Zoom och hur lång tid intervjun beräknas ta. Vidare berättade jag även att om möjligt bandas intervjun in. Det framkom att allt material som samlas in behandlas konfidentiellt och enbart används i forskningssyfte. Bifogat till mejlet fanns även en samtyckesblankett (Bilaga 4). Jag avslutade mejlet med att försäkra informanten om att inte tveka att ta kontakt med mig om det uppkommer frågor angående intervjun.

I denna studie användes internetbaserade intervjuer. En av fördelarna med internetbaserade intervjuer är att forskaren har möjlighet att intervjua människor utspridda i landet, utan att fundera över tidsåtgång och resekostnader (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014). I detta fall var även internetbaserade intervjuer mer passande med tanke på den rådande pandemin covid-19. Internetbaserade intervjuer är möjliga att utföra både med visuell kontakt,

alternativt utan direkt visuell kontakt. Jag valde att använda mig utav intervjuer med visuelltkontakt. Denna typ av intervju kan genomföras mycket likt en intervju som sker ansikte mot ansikte (Denscombe, 2018). Intervjuerna genomfördes via det digitala verktyget Zoom. Zoom erbjuder en möjlighet att spela in möten och därav föll det sig naturligt att använda sig av den funktionen.

Varje intervju inleddes med en kort presentation av mig, vidare berättade jag om syftet med undersökningen. Sedan följde en genomgång av upplägget för intervjun. Jag presenterade de olika temahelheterna och berättade hur länge intervjun beräknas ta. Jag poängterade än en gång att inga personliga frågor kommer ställas, att allt material behandlas konfidentiellt och att det enbart är jag som kommer ha tillgång samt arbeta med det insamlade materialet. I detta skede frågade jag även informanten om det var okej att intervjun spelades in. Jag förklarade att en inspelning gör att jag kan lägga ett större fokus på att vara närvarande under själva intervjun samt underlättar transkriberingen. Slutligen hade informanten möjlighet att ställa eventuella frågor. Tanken bakom en kort inledning är att skapa tillit och en god relation mellan den som intervjuar och den som blir intervjuad (Denscombe, 2018). Efter det inleddes intervjun. Inledningsvis bad jag informanterna berätta hur de definierar privatekonomi, detta för att öppna upp för definition av privatekonomi. Intervjufrågorna var 16 till antalet, varav två frågor var öppna frågor som inte alltid besvarades. Till några av intervjufrågorna fanns förberedda följdfrågor, följdfrågorna varierade dock beroende på informanternas svar.

En forskningsintervju kräver koncentration och ansträngning av forskaren. Den skickliga intervjuaren skapar en god stämning och är uppmärksam samt lyhörd under intervjutillfället. En välgjord intervju förs framåt utan att den uppfattas som ett förhör. (Denscombe, 2018) Målet med den kvalitativa forskningsintervjun är samla in omfattande beskrivningar av informantens erfarenheter och upplevelser. Informanten ska uppmuntras till att så exakt som möjligt berätta om erfarenheterna och upplevelserna. (Kvale & Brinkmann, 2014) För att få fram så mycket information som möjligt använde jag mig av sufflering, uppföljning och kontroll. Att sufflera innebär att vara tydlig med frågorna och eventuellt upprepa dem vid behov. Sufflering sker även då forskaren genom tystnad uppmuntrar informanten till att fullfölja tankegången. Genom att utnyttja tystnaden uppmuntras informanten till att reflektera över frågan, vilket leder till att intervjun naturligt drivs vidare. Forskaren kan även ge exempel som stöd för att besvara frågan och upprepa ord eller meningar som informanten sagt. Genom att be om mer detaljer och exempel följs informantens svar upp. Sonderande frågor kan användas för att följa upp

informantens svar, utan att ange vilka dimensioner som ska beaktas. (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014) Om situationen krävde det kontrollerade jag informantens svar genom att sammanfatta hans tankegång. Jag avslutade intervjun med att fråga informanten om det fanns något som hen ville tillägga, vidare tackade jag för att informanten hade upplåtit sin tid och deltagit i intervjun.

Semistrukturerade intervjuer har ett relativt öppet format, vilket påverkar transkriberingen och kodningen av datainsamlingen (Denscombe, 2018). Transkribering av intervjuer är tidskrävande. Hur mycket tid som krävs påverkas av inspelningens kvalitet, erfarenheten hos den som transkriberar och vilken noggrannhet transkriberingen kräver. Transkriberingen är dock ett viktigt skede eftersom det underlättar genomförande av detaljerade sökningar samt jämförelser mellan det insamlade datamaterialet. (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014) I denna studie är informanterna relativt få vilket möjliggjorde att jag på egen hand transkriberade intervjuerna. Intervjuerna transkriberades i sin helhet. Jag valde att skriva på korrekt svenska, detta för att undvika dialektala uttal som kan visa på vilken region informanten kommer ifrån. Den transkriberade texten utgör inledningen till analysprocessen.

5.5 Databearbetning och analys

Fenomenologisk forskning syftar till att lyfta fram människors erfarenheter. Forskarens uppgift är därmed inte i första hand att tolka, analysera eller göra om datainsamlingen, utan att lyfta fram erfarenheterna i en beskrivning som är trogen originalet. (Denscombe, 2018) En av fördelarna med att använda sig av den fenomenologiska metoden är att den effektivt lyfter fram de mest väsentliga faktorerna i ett fenomen (Fejes & Thornberg, 2019). Utmaningen är att ge en beskrivning som visar på fenomenets komplexitet. Beskrivningen bör vara detaljerad och inte släta över de utmaningar och de motsägelser som uppstår i verkliga erfarenheter. (Denscombe, 2018)

Utifrån studiens syfte, forskningsfrågor och forskningsansats valdes en fenomenologisk analysmetod. En fenomenologisk analysmetod analyserar informanternas upplevelser samt erfarenheter. Inom fenomenologins metodologi kan data analyseras på olika sätt, det är möjligt att dela in analysmetoderna i två huvudsakliga kategorier; Van Kaams fenomenologiska analysmetod och Giorgis fenomenologiska analysmetod. Van Kaams fenomenologiska analysmetod är lämplig vid arbete med större datainsamlingar där minst 50 informanter deltar.

(Fejes & Thornberg, 2019; Kvale & Brinkmann, 2014) Jag har valt att basera min databearbetningsanalys på Giorgis (1985) fenomenologiska analysmetod. Giorgis analysmetod valdes eftersom den kan användas för studier med ett färre antal informanter och mindre mängd data (Fejes & Thornberg, 2019). Giorgis analysmetod består av sex olika steg, i denna studie fullföljdes fem av dessa steg. Nedan följer en detaljerad beskrivning av analysen som genomfördes.

Det första steget i analysprocessen är att skapa en översiktlig bild av datan, detta görs för att få ett grepp om innehållet i materialet (Fejes & Thornberg, 2019; Giorgi, 1985). I min analysprocess påbörjades detta arbete redan vid transkriberingen. Den transkriberade texten lästes upprepande gånger och samtidigt sållades irrelevant data bort, det vill säga data som inte gav svar på studiens forskningsfrågor. Vidare kodades varje intervju med hjälp av en bokstav.

När en översiktlig bild av det insamlade materialet hade skapats, följde det andra steget i analysen. I det andra steget analyseras materialet på en detaljerad nivå, för att sedan spjälkas ner till mindre delar. Skiftningar i datainsamlingen hittas och meningsbärande enheter skapas. Enheterna kan bestå av fraser, meningar eller meningssekvenser. (Fejes & Thornberg, 2019; Giorgi, 1985) I detta skede läste jag ytterligare igenom det insamlade materialet. Denna gång med syftet att urskilja meningsbärande enheter, med fokus på det fenomen som studeras. De olika meningsbärande enheterna färgkodades och kategoriserades enligt de olika forskningsfrågorna.

I det tredje skedet sker en detaljerad analys av de meningsbärande enheterna. Syftet är att reda ut meningsinnehållet för varje enhet. (Fejes & Thornberg, 2019; Giorgi, 1985) Jag analyserade de meningsbärande enheterna för att hitta likheter och olikheter. Samtidigt uppmärksammade jag om det fanns innehåll som behövde tydas. Vidare sammanfogades meningsenheter med liknande innehåll till en sammanhängande beskrivning av den undersökta erfarenheten. Syftet är att koncentrera texten, men utan att relevant data faller bort. Genom att koncentrera texten presenteras resultatet tydligare och utan upprepningar. (Fejes & Thornberg, 2019; Giorgi, 1985) Slutligen analyserades de enhetliga beskrivningarna för att urskilja centrala teman som framkommer i informanternas svar. Efter identifiering av centrala teman analyserades ytterligare de utformade kategorierna för att hitta det som utgör studiens essens. (Fejes & Thornberg, 2019) De centrala teman som framkom utgör undersökningens kategorier,

kategorierna presenteras i kapitel 6 Resultatredovisning. Det material som inte har svarat på forskningsfrågorna har kategoriserats som irrelevant och har sållats bort.

Det är möjligt att tillämpa ett sista steg i analysen, slutlig verifieringen av fenomenets essens. Colaizzi (1978, hänvisad i Fejes & Thornberg, 2019) anser att fenomenologiska forskningsresultat bör bekräftas av informanten, detta steg kan exempelvis genomföras genom kompletterande intervjuer. Jag har dock redan vid intervjutillfället ställt följdfrågor och kontrollerat att jag uppfattat informanten rätt. Nedan redovisas för ett konkret och något förenklat exempel från undersökningens analyskede.

Tabell 2. Exempel från analyskedet

Analyssteg	Exempel
1. Få en översiktlig bild av datainsamlingen	Intervjuerna kodades med en bokstav och datamaterial som inte svarade på forskningsfrågorna sållades bort.
2. Skapa olika meningsbärande enheter	Forskningsfråga 1 Forskningsfråga 2 L: Det blir mest på sjuan, sjuan är huslig ekonomi obligatoriskt. K: Nu just så har jag främst på sjuan, för att det ingår i obligatoriska så jag tycker att det är viktigt.
3. Hitta likheter och olikheter	L: Det blir mest på sjuan , sjuan är huslig ekonomi obligatoriskt. K: Nå nu just så har jag främst på sjuan , för att det ingår ju i den där obligatoriska så jag tycker att det är viktigt.
4. Sammanfoga till en enhetlig beskrivning	Huslig ekonomi är ett obligatoriskt ämne för årskurs 7 och därav har tre av sex informanter valt att främst lyfta fram temat privatekonomi i undervisningen för årskurs 7.
5. Urskilja centrala teman i beskrivningarna	Upplägg och omfattning
6. Bekräfta fenomenets essens	Uppföljning och kontroll skedde vid intervjutillfällena.

5.6 Tillförlitlighet och trovärdighet

All forskning ställer krav på att studierna genomförs och presenteras i en form som visar på god kompetens och hög kvalitet. En beskrivning av studiens tillförlitlighet och trovärdighet ger uttryck för hur tydlig och systematisk forskningsprocessen har varit. Som en följd av detta kan läsaren ta ställning till hur tillförlitligt och trovärdigt resultatet av studien är. (Fejes & Thornberg, 2019)

Ett brett syfte och många forskningsfrågor riskerar att ett alltför massivt och ambitiöst datamaterial samlas in, vilket kan skapa problem vid analys av det insamlade materialet (Fejes & Thornberg, 2019). Jag har valt att formulera syfte och forskningsfrågor snävt för att studien ska hålla en god kvalitet. Antalet informanter är även begränsat och de informanter som deltog i studien är utvalda utifrån tydliga inklusionskriterier. Ett begränsat antal informanter gav mig möjlighet att fokusera på kvalitet framom kvantitet.

Fenomenologisk forskning lyfter fram människors upplevelser och erfarenheter (Denscombe, 2018). Det är viktigt att den som intervjuar håller ett neutralt förhållningssätt till de uttalanden som den intervjuade gör, annars riskerar de egna uppfattningarna och åsikterna att ha en inverkan på undersökningsresultatet. Denscombe beskriver även intervjuareffekten, det vill säga att hur mycket information informanten är villig att dela med sig av och hur ärligt hen svarar varierar beroende på hur hen uppfattar den som intervjuar. Faktorer som möjligen kan påverka är kön, ålder och etniska ursprung. Trots ett neutralt förhållningssätt finns det även en risk att informanten svarar det hen tror att den som intervjuar vill få till svar. (Denscombe, 2018) För att visa på ett neutralt förhållningssätt betonade jag i ett skriftligt mejl till informanterna att det inte kommer finnas några rätt eller fel svar i studien. Under intervjutillfället berättade jag varken om mina personliga erfarenheter eller mina egna åsikter. Detta beaktade jag gällande hur jag uttryckte mig, men även i min mimik och mitt kroppsspråk. För att resultatet ska vara så trovärdigt som möjligt bör erfarenheterna lyftas fram som de ses av informanterna och inte ur forskarens egna synsätt.

I arbetet med forskningsintervjuer bör det beaktas att datainsamlingen baserar sig på människors uppfattningar, erfarenheter och åsikter. Vad människor uttrycker återspeglar inte alltid sanningen, eftersom uttryck och handling inte alltid stämmer överens. Vid semistrukturerade intervjuer påverkas dessutom datainsamlingen av den specifika situation och

den specifika informanten, detta gör det svårt att uppnå konsistens. (Denscombe, 2018) Som tidigare nämnt är det rekommenderat att i analyskedet använda sig av till exempel kompletterande intervjuer för att bekräfta resultatet. I denna studie användes inte kompletterande intervjuer. Detta motiveras med att följdfrågor ställdes och kontroller gjordes redan vid intervjutillfällena. Det bör dock poängteras att detta kan påverka studiens trovärdighet och möjlighet att uppnå en viss form av konsistens.

För att öka trovärdigheten har min ambition varit att presentera undersökningen utförligt, samt att inkludera konkreta exempel från genomförande av undersökningen. Detta har gjorts för att läsaren ska kunna skapa sig en tydlig bild av processen. (Fejes & Thornberg, 2019; Trost, 2010) Tillförlitlighet syftar ofta till att en mätning vid ett tillfälle, ska ge samma resultat vid en ny mätning. Vid kvalitativa intervjuer är inte oföränderlighet lika starkt som vid kvantitativa studier. (Trost, 2010) Det bör förtydligas att i den här studien har ett begränsat antal finlandssvenska lärare i huslig ekonomi delat deras erfarenheter av undervisning i privatekonomi, erfarenheter som dessutom kan förändras över tid. Detta betyder inte att alla finlandssvenska lärare i huslig ekonomi delar samma erfarenheter och synsätt, utan variationer kan förekomma.

5.7 Forskningsetiska aspekter

Ordet etik kommer från det grekiska ordet ethos som kan översättas till karaktär (Hänvisad i Kvale & Brinkmann, 2014). Kvale och Brinkmann (2014) beskriver utifrån Jette Fog's synsätt att det inom kvalitativ forskning kan uppstå ett dilemma mellan önskan att samla kunskap och etisk omsorg. Den som gör studien vill ofta skapa ett djup i intervjun, detta bör dock ske utan att kränka informanten. Ett dilemma kan då bli att vara respektfull mot informanten, samtidigt som ett material som inte enbart skrapar på ytan ska samlas in. Trost (2010) betonar dock att ingen forskning kan vara så viktigt så att de etiska kraven förbises. Etiska dilemman är viktiga att beakta redan från början av undersökningen. Denna studie följer den forskningsetiska delegationen TENKs anvisningar om god vetenskaplig praxis (TENK, 2019). Utgångspunkterna är respekt av den intervjuades rättigheter, samtycke och konfidentialitet.

Informanterna bör informeras om studiens syfte och genomförande av undersökningen. I samband med information som ges ska även informanterna upplysas om konfidentialitet samt var och om undersökningen publiceras. (Kvale & Brinkmann, 2014) Till samtliga informanter

som deltog i denna studie mejlades ett informationsbrev. Informationsbrevet gav en kort sammanfattning av studiens syfte samt genomförande av undersökningen. Vidare förtydligades informanternas roll i undersökningen, i detta skede framkom konfidentialitet. Informanterna meddelades även om publicering av magisteravhandlingen och möjligheten att korrekturläsa innan publicering. Det skriftliga mejlet till informanterna finns bifogat (Bilaga 2).

Genom att låta sig intervjuas bekräftar informanterna underförstått att de frivilligt samtycker till att delta i forskningen. Även om informanterna underförstått bekräftar detta vid samtycke att intervjuas, är det av god praxis att få det nedtecknat som en del av en samtyckesblankett. (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014; Trost, 2010) Samtliga informanter som deltog i undersökningen undertecknade en samtyckesblankett. Genom att underteckna samtyckesblanketten garanterade informanten att hen ger sitt samtycke till deltagande i studien och att det som delges under intervjun får användas för forskningsändamål. Det framkom även att informanten kan avbryta sitt deltagande när som helst.

Vid intervjutillfället bör den intervjuades rättigheter respekteras. Forskaren bör ta hänsyn till om den intervjuade inte vill berätta något, samt avbryta en diskussion som uppfattas som besvärande alternativt stressande för den intervjuade. (Denscombe, 2018) Under intervjutillfällena ställdes inga personliga eller känsliga frågor utöver ämnesläroutbildning, examensår och arbetserfarenhet. Jag som intervjuare var även uppmärksam och lyhörd under intervjutillfällena.

Informanterna informerades om att deltagande i studien är konfidentiellt. I studier där datainsamlingen behandlas konfidentiellt bör informanterna skyddas och därav krävs åtgärder för att inte avslöja deltagarnas identitet (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014; Trost, 2010). Det är viktigt att poängtera att datamaterialet enbart har bearbetats och analyserats av mig. I studien framkommer inte deltagarnas namn, utan deltagarna är angivna med pseudonymer. Eftersom kön inte är relevant i studien är namnen som har valts som pseudonymer könsneutrala. Vid transkribering har eventuella dialektala uttal skrivits ut på korrekt svenska, detta för att det inte ska vara möjligt att spåra informanten till en viss region. Informanterna fick som tidigare nämnt även möjlighet att korrekturläsa resultatet innan publicering av avhandlingen.

Jag upplever inte att informanterna har tagit skada av deltagande i undersökningen eftersom de själva har valt vilken information de delar med sig av och vidare har datamaterialet behandlats konfidentiellt. Sammanfattningsvis har jag under arbetet med avhandlingen beaktat forskningsetiska aspekter. Under processen har jag öppet och ärligt tagit hänsyn till undersökningen. Vidare för att upprätthålla en god vetenskaplig kvalitet har forskningsresultatet redovisats så rättvist som möjligt. De forskningsetiska aspekterna beaktades under hela forskningsprocessen.

6 Resultatredovisning

I detta kapitel redovisas resultatet som framkommer av undersökningen. Resultatet presenteras i två delar utifrån studiens forskningsfrågor och dess ordningsföljd. Utgående från resultatet för varje forskningsfråga har olika kategorier utformats, kategorierna presenteras under varje del. Resultatet presenteras med direkta citat från intervjuerna och de pseudonymer som tidigare framkommit används.

I tabell 2 åskådliggörs resultatets disposition. Inledningsvis redovisas för vilka erfarenheter ämneslärare i huslig ekonomi har av undervisning i privatekonomi. Vidare redovisas för vilka utmaningar och möjligheter ämneslärare i huslig ekonomi upplever i samband med undervisning av privatekonomi.

Tabell 3. Presentation av kategorier utformade ur resultatet för varje forskningsfråga

Forskningsfrågor	Kategorier
Vilka erfarenheter har ämneslärare i huslig ekonomi av undervisning i privatekonomi?	Upplägg och omfattning Genomförande av undervisning Lektionsinnehåll
Vilka utmaningar och möjligheter upplever ämneslärare i huslig ekonomi i undervisning av privatekonomi?	Strukturella förutsättningar Förutsättningar på elevnivå Lärarens förutsättningar

Utgående från den första forskningsfrågan har tre kategorier utformats *Upplägg och omfattning*, *Genomförande av undervisning* och *Lektionsinnehåll*. Upplägg och omfattningar beaktar i vilken utsträckning temat behandlas i undervisningen. I kategorin *Genomförande av undervisning* framkommer undervisningsmetoder, lärarens intresse och åldersanpassning. Vidare visar resultatet att prismetvetenhet, budgetering och olika betalningssätt är centrala områden i undervisning av privatekonomi.

Kategorierna utgående från forskningsfråga två är *Strukturella förutsättningar*, *Förutsättningar på elevnivå* samt *Lärarens förutsättningar*. Privatekonomi som tema upplevs som diffust. Eleverna upplevs inte vara mogna för kunskapen och målen i läroplanen är för höga. Även de socioekonomiska skillnaderna bland eleverna upplevs som utmanande. Det framkommer att en

möjlighet är att man genom undervisningen kan bidra till mer ekonomiskt insatta medborgare. Under Lärarens förutsättningar framgår utmaningar och möjligheter gällande lärarens kunskaper och färdigheter, valfrihet i undervisningen, tidsbrist och brist på undervisningsmaterial.

Samtliga informanter definierar privatekonomi som en persons egen ekonomi samt de ekonomiska frågorna som berör den egna ekonomin, i detta beaktas färdigheten att hantera den egna ekonomin. Informanterna lyfter fram att pengarna ska räcka till, vilket kräver att inkomsterna och utgifterna är i balans. Ur ett ämnesmässigt perspektiv beaktar informanterna att privatekonomi framkommer i samband med konsumentkompetens och hushållets ekonomi.

Elliot: Ja det tänker jag väl på att är sådant som handlar om dom egna pengarna och att dom ska räcka till, den egna ekonomin.

Noa: Nåja det är väl liksom att ta hand om sin ekonomi i vardagen. Att få pengarna att räcka till, att vara en kritisk konsument, olika sparformer och sådana grejer.

Mio: Kanske på det sättet att du kan hantera dina pengar eller dina inkomster och utgifter så att du har dem i balans. Det är väl säkert strävan till var och ens privatekonomi att man har dom här inkomsterna och utgifterna i balans, att inte utgifterna blir större än vad inkomsterna är.

Charlie: Ska vi se privatekonomi personligt så handlar ju om alla ekonomiska frågor som har med en privatperson att göra liksom, ekonomi för en privatperson kanske. Ser man det ämnesmässiga så handlar det ju då om utöver den egna privatekonomin så kommer ju även hushållets ekonomi in, för det har ju att göra med privata personer.

Kim: Det är väl, skulle jag säga sådär kort, hushållets ekonomi. Utgifter, inkomster, budget, hur man kan betala olika köp och på det sättet också komma i betalningssvårigheter och hur man kan reda upp sådant. Men också förstås så är det lite fortgående hur man kan spara överlag i hushållet.

Love: Det här är under konsumentkunskap, sådär om vi ser på läroplan. Jag tänker att hur man handskas med sina egna pengar. Jag tänker att ju yngre man är så desto mindre ansvar har man för egna pengar och man har kanske en mindre summa, att man får köpa lördagsgodis och lite sådant. Men ju äldre man blir så i den här åldern 13-15, som åk 7-9 är, så då får dom börja ta mera ansvar för egna pengar och dom har kanske en större summa. Dom kan då kanske köpa lite egna kläder och eget mellanmål, och då är ju genast ansvaret som konsument att man har vissa rättigheter och skyldigheter.

6.1 Ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi

Nedan redovisas för vilka erfarenheter ämneslärare i huslig ekonomi har av att undervisa i privatekonomi. I relation till den första forskningsfrågan har följande kategorier utformats: Upplägg och omfattning, Genomförande av undervisning och Lektionsinnehåll.

Upplägg och omfattning

I fråga om upplägg och omfattning inom temat privatekonomi berättar två av sex informanter att de under årskurs 7 bekantar sig med temat privatekonomi och vidare under årskurs 8 samt årskurs 9 fördjupar sig i temat. De nämnda informanterna behandlar dock kort temat under samtliga årskurser.

Elliot: Nå när jag lite fundera igenom det här så tycker jag att om du skulle ha fråga utan att jag skulle ha tänkt på det så mycket så kanske jag skulle ha sagt att jag inte egentligen undervisar om det på sjuan, men det kommer nog väldigt mycket indirekt in där. [...] Men på åttan börjar vi nog lite mera sådär, att då handlar det kanske lite mera om olika betalningssätt som vi funderar på. Så från åttan och nian då lite mera.

Charlie: ... det betyder inte att jag tar upp väldigt långa, utan det är nog korta intervaller på alla delar då. Jag försöker nog nämna det och det här är ju nog i slutet av sjuan, eftersom i början jobbar man nog väldigt mycket med grunder. Så det här är nog ett tema som lämnar mot slutet då de kanske har fått grunderna i ämnet och sådär. På åttan och nian också så blir det mer mot slutet, men kort försöker jag nog ta upp det med alla årskurser som jag har.

Huslig ekonomi är ett obligatoriskt ämne för årskurs 7 och därav har tre av sex informanter valt att främst lyfta fram temat privatekonomi i undervisningen i just årskurs 7. De nämnda informanterna berättar att de inte behandlar privatekonomi i samma utsträckning under årskurs 8. Två av de nämnda informanterna repeterar temat för årskurs 9 och en av informanterna berättar att hen inte behandlar temat i årskurs 9.

Noa: Så mycket ekonomi blir det inte på åttan, kanske att man någon gång gör hel- och halvfabrikat och jämför priser mellan hemlagat och köpt. Men det är så mycket annat i åttan, så det kommer inte upp så mycket.

Love: Det blir mest på sjuan, sjuan är huslig ekonomi obligatoriskt. Sedan kan vi ha lite på åttan och då är det lite hur det faller in. Innan corona så hade vi faktiskt mera om det än vad vi har nu, för vi gjorde butiksbesök och hade uppgifter.

Kim: Nu just så har jag främst på sjuan, för att det ingår i obligatoriska så jag tycker att det är viktigt. Sjuorna är ju kanske lite för unga på ett sätt, men eftersom man har alla i årskurs 7 så tycker jag det är viktigt att det kommer upp där så får ju alla det då. Så på sjuan brukar jag ha på det sättet lite mera, om man säger så. Nu under några år så har jag på nian på våren också i princip repeterat lite det där samma, eller liknande ska vi säga som med sjuorna. Jag brukar ha en temahelhet som sträcker sig över många veckor, det är om att bli självständig och att flytta hemifrån. [...] På åttan är det nog mera bara sådär vad ska vi säga det här vardagliga. Hur man kan spara när man lagar mat, el och vatten och lite sådär. Men inte direkt har vi med åttan som den där privatekonomi delen.

En av informanterna berättar att hen inte behandlar specifikt temat privatekonomi i undervisningen i huslig ekonomi för årskurs 7-8, men att det indirekt kommer fram i samband med matpriser och måltidsplanering.

Mio: Nå i princip så undervisar jag kanske inte direkt privatekonomi, men att det kommer in där med undervisningen nog.

Alla informanter upplever att privatekonomi är ett viktigt tema, men poängterar att huslig ekonomi är ett brett ämne vilket innebär att det är flera delområden som ska behandlas under ett läsår. Informanterna är eniga om att temat kunde behandlas i en större utsträckning, men de är ändå relativt nöjda med deras nuvarande upplägg.

Love: Vi har det oftast som så att vi har kanske en halvtimme och så lagar vi mat, att vi gör nog mat varje gång att inte har vi gånger som vi enbart gör uppgifter. Ibland kan det vara 15 minuter och lite så beroende på vad det handlar om. Vi har tyckt att vi nog tar lite för lite. Nu måste jag va ärlig att vi borde ta upp mera om det, att det är nog viktigt. Men på något sätt att försöka få in så mycket som möjligt och vad ska man lämna bort.

Charlie: Just det här som jag kör det fungerar och det är fullt gångbart, men inte tar det kanske upp på djupet riktigt som jag skulle vilja. Att det är nog ett tema som man skulle vilja gå ganska mycket in på eller satsa en del av tiden. Men det jag känner är både att man inte har prioriterat det så mycket och att det här mottagande på sjuan inte är det bästa, där har man ju nog en del att utveckla.

Kim: Nu just tycker jag att jag är ganska nöjd med upplägget. Jag tycker det är klart att man skulle kunna ha mera om det och gå djupare, men om man tänker på allt annat som man ska gå igenom... jag tycker också att det är jätteviktigt med dom här färdigheterna. [...] Så jag är kanske medveten om att man skulle kunna ha mera, men jag måste säga att jag är ganska nöjd nu för tillfället.

En av informanterna lyfter fram att det är viktigt att läraren årligen funderar över vilka teman som är viktiga i dagens samhälle.

Charlie: Där tycker jag att man varje år bör sätta sig ner och fundera att var lägger man krutet och finns det sådant som kanske idag inte är lika aktuellt, sådant som man kanske inte behöver ta upp lika mycket i dagens samhälle. Så att man kan prioritera sådana saker som till exempel ekonomi, som kanske är mer sådana saker som en ungdom behöver idag.

Genomförande av undervisning

Inom undervisning i privatekonomi använder informanterna sig i första hand av olika former av teoretiska undervisningsmetoder samt grupp- och pararbeten. Även olika former av undersökande uppgifter förekommer. Förutom teoretiska undervisningsmetoder samt grupp- och pararbeten, lyfter informanterna fram diskussion som undervisningsmetod i samband med undervisning i privatekonomi. I fråga om diskussion nämner en av informanterna att hen berättar om egna erfarenheter och misstag för eleverna, för att visa på att misstag sker för var och en.

Elliot: Både grupp, enskilt och att jag står och berättar och dom frågar. Att man försöker få en dialog då, att det baseras på deras egna frågor men när det är nytt också så vet dom inte vad dom ska fråga.

Kim: Jag brukar nog ha PowerPoint och att dom skriver, att det är nog mest det. Med niorna har jag brukat ha mera undersökande. Vi har hört på radioprogram och jag har länkat till artiklar och sådant.

Noa: Sedan har vi också i samband med det här [Reklam och inköp] talat om eller sett på en filmsnutt om Olivia och skulddilemmat, och hur kan man undvika att man blir i en skuldfälla och hur ska man få pengarna att räcka till. Sedan har jag också gett dem en läxa bland annat att om till exempel en person köper en läskflaska på halvliter att om den personen köper en i veckan, hur mycket pengar blir det på ett år? Och vad skulle man kunna göra för dom här pengarna. Vad blir det om den här personen köper en läskflaska dagligen under ett år och vad skulle man kunna göra för de pengarna?

Love: Jag brukar ofta börja med diskussion att vi pratar om vad dom har för erfarenheter. Så kan jag berätta lite om vad jag har för erfarenheter, vad jag någon gång har gjort lite stolligt och lite om vad man skulle kunna göra i stället. Att det händer för var och en. Att man inte behöver tänka att bara för att man är vuxen så vet man och att inte fast man är lärare så kanske man vet eller tänker på det på det sättet. Att det är genom diskussion först, och sedan har vi lite uppgifter. Då kan jag ha det sådär som papper att man fyller i

och gör uppgifter, ibland gör man ensam och ibland gör man som parvis eller så diskuterar man i gruppen. Där kan det ofta va att det finns som inget rätt eller fel svar, utan man kan tänka och tycka lite olika.

Alla informanter ser ämnesövergripande arbete inom temat privatekonomi som en möjlighet. Två av sex informanter har genomfört ett samarbete tillsammans med matematik eller samhällslära. De ämnen som informanterna i första hand ser möjligheter i att samarbeta med är matematik och samhällslära. Många av informanterna nämner att pandemin covid-19 under de senaste åren har förhindrat ämnesövergripande arbete.

Mio: Kanske inte inom privatekonomi direkt inte, nej det har jag inte gjort. Nog ser jag det som en möjlighet, att nog är det ju mycket såhär med matematik och såhär också.

Love: Vi har funderat på det, det har varit prat om det att det skulle passa ihop. Huslig ekonomi är ju ett sådant ämne att det passar ihop med ganska många andra ämnen sådär naturligt. Men vi har nog inte haft det, det har varit mest prat. Att vi har som inte orkat förena krafterna till det riktigt nej.

Noa: Nu har ju coronan lite sådär ställt till det. Man skulle ju kunna ha i matematik, det har jag många gånger tänkt, eller historia. Men nu har det lite fallit i glömska igen i och med att det har varit corona. De tar ju upp också av de här sakerna i samhällslära. Så att sedan bara coronan släpper så kanske man skulle kunna fundera lie igen på det där med ämnesövergripande.

Kim: Vi har ett projekt med årskurs 7 på höstarna. Då är det att dom planerar gruppvis en egen måltid, som nog har ramar om man säger så, och så får dom skriva upp alla ingredienser dom behöver. På matematiken så lär dom sig räkna ut priserna på måltiden. Hur mycket det blir för varje maträtt, totalt måltiden och per person då.

Elliot: Nej det kan jag inte påstå. Just nu dom två senaste åren med det här corona så har det ju försämrats också allmänt ämnesövergripande. Så nej och jag kan inte riktigt påstå att vi har tänkt på vem vi skulle kunna jobba med eller på vilket sätt i privatekonomi. Det har vi inte gjort. Jag vet inte, är det nästan samhällsläran man kanske skulle kunna tänka sig som det skulle fungera med?

En av informanterna har genomfört en temahelhet i samarbete med samhällslära. Hen upplever att en utmaning i samband med ämnesövergripande arbete är att det oftast infaller under en tillvalstimme, detta möjliggör inte att samarbeta med ämnen som även behandlar privatekonomi. Inom huslig ekonomi finns det en tendens att lektionsupplägget är enformigt, ett samarbete kring en temahelhet kan ge lektionerna variation.

Charlie: Det som är synd är att det oftast går på en tillvalstimme. Pratar vi om åttan och nian så betyder det att alla har ju oftast åttor och nior tillval. Utmaningen är att vi inte kan ha ett gemensamt projekt just då eftersom de sällan har tillval med sådana ämnen som det skulle fungera att ha privatekonomi med, som samhällslära då som jag nämnde. Men där är kanske mera att man kan jobba kring en temahelhet tillsammans. Jag brukar tycka att det är ganska effektivt att man jobbar i intensivare perioder, att man försöker att den här månaden jobbar man extra mycket kring att göra dom här sakerna med gemensamma krafter. Då märker man också att eleverna dom blir bekanta med och får en fördjupning i det här, så det tycker jag att har varit positivt. Men själva ämnesmässiga så tyvärr just på grund av att vi är bundna till speciella timmar, så lyckas det inte att samla större grupper och fara på... men det kan ju just vara en större föreläsning och så jobbar man skilt då kring ett gemensamt tema. Så jag ställer nog mig positivt och jag tycker att det är ett bra komplement eftersom också huslig ekonomi har en tendens att man har ganska lika upplägg under lektionerna, så det är en bra variation också att jobba kring ett lite större tema.

En lyckad undervisning i privatekonomi ska väcka intresse. En engagerad lärare som är insatt i temat bidrar till en intressant och lyckad undervisning i privatekonomi. Flera av informanterna upplever att de har tillräckligt med förutsättningar för att bidra till en lyckad undervisning i privatekonomi.

Kim: Att man försöker göra det lite intressant. Åtminstone för årskurs 7 är det nu lite sådär att det kanske inte är så nära dom då just ännu, men överlag är det kanske inte sådant som elever tänker på direkt.

Elliot: Läraren själv måste vara ganska insatt och intresserad, och kanske också ha en sådan situation att det då inte bara finns hur mycket pengar som helst utan verkligheten ha det öga att alla inte har det på det sättet. Så det tycker jag, en engagerad lärare som vet om att det inte bara finns pengar.

Charlie: Nå det är ju nog lättare att prata om ett tema som man är bekant med. Jag menar om vi pratar om allt från olika former av placeringar, att sådana saker som börjar vara lite mer invecklade, att har man inte själv en insikt i aktier eller kryptovalutor eller fonder så är det ju nog svårt att undervisa inom det. Som inom vilket ämne som helst. Att har du inga förkunskaper om hur man filear en fisk, så är det väldigt svårt att visa för eleverna hur man filear en fisk. Så givetvis att har man starka och egna kunskaper inom ämnet, så kan ju givetvis det präglade att man får det väldigt intressant kring det här.

För att nå ut till eleverna inom undervisning i privatekonomi är det viktigt att innehållet är åldersanpassat. Informanterna lyfter fram att undervisningen i privatekonomi bör vara vardagsförankrad och innehålla konkreta exempel.

Noa: Nå nog är det ju det att man försöker få det så vardagsförankrat som möjligt.

Love: Jag tänker såhär att stoffet, det man tar, det måste vara på deras nivå. Det får inte vara för abstrakt. Det måste vara konkret, konkreta exempel, och sådant att det känns liksom viktigt i deras vardag.

Lektionsinnehåll

Undervisningen i huslig ekonomi genomsyras av prisedvetenhet och detta är ett sätt att naturligt lyfta fram privatekonomi. Inom temat prisedvetenhet beaktar informanterna främst matpriser, men även kläder, vatten- och elkostnader och övriga anskaffningar till ett hem. I samband med diskussionerna kring prisedvetenhet lyfter även flera av informanterna fram det ekonomiska i att minska på svinn. Informanterna reflekterar även tillsammans med eleverna kring hur de motiverar användningen av pengar, till exempel om de vid olika inköp vill ha eller behöver.

Mio: Att kanske till privatekonomi skulle jag säga att där också hör precis allting som huslig ekonomi nu är. Alla anskaffningar till ett hem, kläder, elektronik, precis allting. Där får man nu se upp att varifrån man köper och finns det garantier, och tar man bara från nätet och finns det garanti på det. Man får vara lite skärpt.

Charlie: Ja, det jag försöker ta upp handlar ju om prisedvetenhet och där är det kanske kopplat till just hushållets utgifter. Till exempel kan man ju prata om vilka utgifter som har att göra med hushållet, alltifrån elkostnader till räkningar och att handla saker och sådana där saker. Där kan de komma in lite om medvetenhet av pengaanvändning, vad är vettigt att lägga pengar på? Är det vettigt att lägga pengar på vice eller versa, och hur motiverar man användningen av pengar. Det är ungefär de teman jag försöker fokusera på.

Love: Vi har först gjort en uppgift så att man får ett hum om vad saker och ting kostar, och då livsmedel. Dom har till exempel haft en fisksoppa och så har de fått lista ingredienser i fisksoppan. Sedan väljer dom olika att skulle man göra den ekologisk, vad kostar den då? Om man gör det enligt det billigaste och enligt det inhemska, vad kostar då en soppa? Hur tänker man själv, att vad är det som man själv vill äta och vad vill man sätta sina pengar på.

Elliot: Att jag poängterar nog väldigt mycket sist och slutligen att allt kostar, att man ska ta tillvara och på det sättet. [...] Nå annars sådant som ju kan vara privatekonomi, sedan när dom flyttar hemifrån tänker jag, är ju att spara på både vatten och el. Så det kommer ju in redan på sjuan. Att vi då diskar i diskbaljan och inte under rinnande vatten, och där förklarar jag den biten. Samma sedan när man använder spisen att man använder så liten platta som möjligt och tänker på värmen, temperaturen och använder eftervärme. Sådana här saker så hoppas jag att kommer finnas med i bakhuvudet den dagen när dom får sin första elräkning eller vattenräkning.

Noa: Det som också har varit i samband med när vi har pratat om ekonomi så har vi också när vi sedan har gjort någon mat haft temat ”man tager vad man haver”, i samband med ekonomi delen i sjuan då. Då har vi gjort så att vi har kollat vad finns det i frysen, vad finns det i kylan och vad finns det i torrförrådet. Så har vi tillsammans då fundera att jaha vad skulle man kunna laga av det här? Dom har tyckt jättemycket om det, eleverna har tyckt jättebra om det. Då ser dom ju också att man ska utnyttja vad man har i skåpet, att man ska inte bara gå och köpa nytt att det är ju också ekonomi i det hela. Då är det liksom vardagsförankrat och på deras nivå.

Flera av informanterna berättar att de inom undervisning i privatekonomi behandlar olika betalningssätt. Betalningssätt som framkommer är avbetalning och olika lån, samt kortanvändning. Förutom olika betalningssätt lyfter även en av informanterna fram det egna ansvaret kring olika inköp.

Love: Sedan har vi haft den där diskussionen att pappa betalar, men kanske det inte ändå är så? Att man ändå i botten ska kunna klara av det själv. Att man själv någon gång är ansvarig och är så att säga i den där pappans skor, så att man själv kan fixa det. Så tar jag upp om lån att hurudana som finns, man ska fundera på det att vad behövs och vara försiktig.

Kim: Så brukar jag gå igenom vad som kan vara bra om man ska köpa någonting som kostar mera, som till exempel då en bil eller någonting. Att hur kan man betala det där köpet då? Men sedan också att det finns kreditkort och att dom tar lite dyrare då den där räntan, sedan avbetalning, snabb lån och varför snabb lån då kanske inte är så bra. Och att man alltid måste betala och så brukar vi ta upp att om man inte kan betala en räkning, att hur man ska gå tillväga då.

Elliot: Vi gick lite igenom olika betalningssätt på åttan. Så just det där om man beställer via internet, så om det lönar sig att betala hela eller i rater och vilka kostnader tillkommer om det är från något annat land. Och lite det här med att betala med kort och att dom där pengarna ju ska finnas, att det är liksom inte bara att sätta det där kortet utan att det alltid finns och på det sättet. Så olika betalningssätt är nu kanske ett av det där större teman på åttan. Eller just det här med kredit, att man tycker det är enkelt. Men just att man då inte ska ta snabb lån, att det har vi redan börjat prata om där för det kommer så mycket reklam om det ändå så att dom vet att nej det är inte bra i slutändan.

För eleverna i årskurs 9 närmar sig studielivet. Två av sex informanter berättar att de inom temat privatekonomi beaktar bostadsplanering. I bostadsplaneringen ingår det att eleverna bekantar sig med bostadsmarknaden, olika typer av bidrag och stöd samt budgetering.

Noa: Men däremot sedan i nian, så har vi ett sådant där slutarbete. Där eleverna får, där är en teoriuppgift, att de ska bland annat ta reda på hyror på bostadsmarknaden. Till

exempel att vad kostar det att hyra en etta i till exempel Åbo, Helsingfors, Vasa sådana här lite större städer. Sedan får de en summa på 250 euro, det är ju fiktivt förstås men ett case så, och så ska det fundera att de har sin lilla kokvrå som de flyttar till och vad är sådana kärl som de skulle köpa för den här 250 euron. De ska söka bilder och räkna ut liksom vad de får. Sedan så får de en annan uppgift och det är att de får 5 euro och så ska de planera en meny. Sedan liksom förverkliga den här menyn och lite sådär skriva om den.

Elliot: Sedan så pratar vi skilt senare lite om bostadsplanering kallar vi det. Där går det ganska mycket ut på att jämföra priser på bostäder. Att man tänker lite på var man ska börja studera och om det lönar sig att bo hemma så länge som möjligt. Där har vi också att vi kollar lite vad man har möjlighet att få för bidrag, bostadsbidrag och studiestöd. [...] Så pratar vi också om hemmets ekonomi, vad det är som kostar i ett hem. Men jag vet inte, nå det blir ju privatekonomi senare. Men dom är ju alla inte så informerade hemifrån om vad allt som kostar och just i vilken ordningsföljd man ska betala när man får sin lön.

Flera av informanterna berättar att eleverna utför en måltidsplanering under årskurs 7-9, i samband med uppgiften ingår det även att eleverna följer en budget. Eleverna planerar en måltid där ekonomiska frågor tas i beaktande och tillreder sedan måltiden. Olika räkneuppgifter, som budgetering, gör innehållet konkret för eleverna. I samband med måltidsplaneringen förekommer även studiebesök till matbutiken.

Elliot: Jo vi går igenom lite varje år, men att det kommer nog som att det står i läroplanen att redan på sjuan ska dom ju ha. Sedan måltidsplanering gör dom ju på sjuan. Där är det också att tänka på det här med vad som kostar, att man inte svänger till med att man ska ha inrefiléer/nötfiléer.

Mio: Till exempel som i sjuan har vi ett litet projekt att vi gör en provmiddag och det ingår också förstås allt annat där. Vad man tar i beaktande när man planerar en måltid och sedan kommer också den här räkningen med, att dom har hittills haft kanske 2,50 per person där dom ska göra en huvudrätt och en efterrätt.

Charlie: Givetvis så är det olika former av teoretiskt, att jag berättar. Sedan också det vi jobbar med i tillval så där har vi en gruppuppgift som är lite mer omfattande. De både planerar meny, handlar för menyn, redogör och försöker planera ekonomiskt. Där går vi också till butiken, så där har vi ett studiebesök så vi far i samband med det till butiken. Så ska de kolla upp vad kostar olika saker i butiken, och lite relatera till sådana saker också. Så det är väl kanske mest det att man har teoretiskt och så har man en praktisk uppgift, där de också ska beräkna budget och beräkna och redovisa för vad saker har kostat.

För att sammanfatta forskningsfråga ett kan det konstateras att informanterna upplever att privatekonomi är ett viktigt tema. I vilken utsträckning informanterna väljer att behandla

privatekonomi i undervisningen varierar, ämnet behandlas dock i någon utsträckning under samtliga årskurser. Undervisningen kräver konkreta exempel och får gärna tangera vardagen. All undervisning i huslig ekonomi genomsyras av prismedvetenhet. Övriga delområden som behandlas inom temat privatekonomi är olika betalningssätt, bostadsplanering och budgetering. I första hand undervisas detta genom teoretiska undervisningsmetoder samt grupp- och pararbeten. Även ämnesövergripande arbete har genomförts av två av sex informanter, övriga informanter ser möjligheter i att samarbeta med matematik och samhällslära. Av erfarenhet upplever informanterna att en lyckad undervisning i privatekonomi väcker ett intresse hos eleverna och kräver en engagerad lärare som är insatt i temat.

6.2 Upplevda utmaningar och möjligheter inom undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi

I följande del redogörs resultatet för den andra forskningsfrågan. I relation till den andra forskningsfrågan har följande kategorier utformats: Strukturella förutsättningar, Förutsättningar på elevnivå samt Lärarens förutsättningar.

Strukturella förutsättningar

Tre av sex informanter upplever att innehållet som beaktar ekonomi i Glgu 2014 inom huslig ekonomi inte är på elevernas nivå och att målen är höga. En av informanterna upplever att utmaningen med läroplanen är att få ett grepp om vilka delområden som ska prioriteras i undervisningen. Hen uppfattar att eftersom enbart ett mål tenderar ekonomi, är det även ett tema som inte bör prioriteras i undervisningen.

Love: Nå jag tycker där är liksom ganska mycket av det [ekonomi]. Men vi gör ju våra skolvisa läroplaner och där tycker jag nog att vi har en mindre del i den.

Elliot: Dom här eleverna på sjuan, åttan och nian, nå nian börjar kanske någon vakna till gällande dom här sakerna, men det är så långt ifrån deras egen vardag. Att dom har väldigt svårt att tycka att det är någonting viktigt. [...] Allt som står gällande ekonomiska saker så tycker jag inte är på vår nivå fast det kanske borde vara det, men det är inte riktigt verkligheten tyvärr.

Kim: ... men det är väl ganska svårt att uppnå helt allting som skrives där i läroplan, men jag tycker jag försöker ändå få med det mesta. Att det som man tänker överlag sådär med bedömning och som här målen, så är ju att det är ju... det är väldigt höga mål.

Charlie: Det är det som är utmaningen då man tittar på läroplanen, att vilka bitar ska man prioritera? Men tillika ett av de centrala innehållen handlar ju om konsument och hushållskunskap i hemmet, så där behöver man ju ändå se att det är ett viktigt tema och speciellt viktigt om man tänker på hur viktig ekonomin är idag. Så det är ett tema som generationer tillbaka inte har varit lika viktigt. Så ser man till dagens läroplan så betonar den nog ekonomi mera och också ett temaområde som man borde se till att prioriteras, som tyvärr kanske lämnar lite i skymundan. För delvis vad läroplanen säger så måste man inte bedöma så mycket kring det och skulle man behöva bedöma mycket kring det så skulle det vara givet att man måste prioritera det. Men eftersom det bara är ett mål som tenderar det och till exempel fyra mål som tenderar praktiska färdigheter och fyra mål som tenderar samarbetsfärdigheter, så fokusen ligger inte så mycket på det enligt min tolkning av läroplanen.

Trots höga mål betonar en av informanterna att hen ser en möjlighet i att lära ut privatekonomi till eleverna och hoppas på att eleverna tar till sig av kunskapen för att sedan kunna ta ett större ansvar.

Love: Man hoppas ju ur elevernas synvinkel att dom tar till sig och tycker att det här är viktigt att "aja det här borde man tänka på", små steg som att sen ta ansvar.

I flera olika sammanhang framkommer det att alla informanter upplever det utmanande att temat privatekonomi inte är aktuellt för högstadiel elever, speciellt gällande årskurs 7. Ämnet är diffust för eleverna och eleverna själva upplevs inte vara mogna för att ta emot informationen. En av informanterna upplever att en utmaning är att huslig ekonomi inte är ett obligatoriskt ämne även under årskurs 8 och årskurs 9, eftersom eleverna på årskurs 9 kan tänkas vara mer mottagliga för informationen.

Elliot: Men ändå är dom [årskurs 7] ju så långt ifrån den dagen att dom måste börja tänka så mycket på sin egen privatekonomi. Att dom har ju sina föräldrar som nu sätter dom där pengarna åt dom hela tiden, att det är nog långt från deras vardag verkligheten.

Noa: Det är ju det också att ekonomi är ju väldigt viktigt, men det som är i dagens läge kanske ett litet problem är ju det att de som är ungdomar idag har ju inte på det sättet växt upp med sedlar och mynt och såhär utan det är kort. Och de kanske inte har riktigt samma grepp om pengarna, som när man har lärt sig att handskas med mynt och sedlar. Sedan är det ju nog väldigt som sagt unga också...

Charlie: Där är nog det här att det inte är ett obligatoriskt ämne ända till nian. För det betyder att ska vi säga vidden av privatekonomi en trettonåring... så har inte riktigt en verklighetsuppfattning av privatekonomi som man kanske behöver som kompetens som vuxen. Så det betyder att det känns många gånger som att det också är en del slösande resurser att börja satsa så jättemycket tid på privatekonomi, eftersom dom inte ännu har den här abstraherings förmågan och kan ta till sig det här konkret och få en förståelse för det. Så det är ju utmaningen att få det så att dom har nytta av det i framtiden, eftersom det ännu kanske inte mognadsmässigt är tillgängliga till så mycket om privatekonomi. Så alltså utmaningen är minsann att få det på rätt nivå för dem, så att det också ska få ut något av det. Det är kanske största utmaningen och överlag att hitta fungerande sätt att ta upp och att hitta bra sätt att jobba med olika åldersgrupper.

Förutsättningar på elevnivå

Elevernas bakgrund kan upplevas som en utmaning. Två av sex informanter reflekterar över hemmets roll gällande elevernas kunskap i privatekonomi. En av informanterna betonar att den största delen av ekonomikunskaper bör komma från hemmet. Den andra informanten lyfter fram att elevernas kunskap påverkas av hur ekonomi diskuteras i familjerna.

Mio: Som namnet på ämnet också säger att det handlar om huslig ekonomi, alltså om ekonomi i hushållet helt enkelt. Så att man kan hålla koll på den, så att man har vissa färdigheter. Klart det att nog skulle jag säga att den största biten på det här att lära sig ekonomi kommer nog nästan från hemmet med barnen redan, det är nog egentligen där man ska starta det här med ekonomi.

Noa: ... där beror det nog väldigt mycket också på att hurudant hem kommer de ifrån. Att jag skulle nästan vilja påstå att är det ett hem där föräldrarna kanske har lite högre utbildning eller högskoleutbildning, så kanske man pratar mera om ekonomi och sådana grejer. Att de har kanske ett bättre hum om det än andra. Men de har ju inte så mycket erfarenhet, det är ju ändå mamma och pappa som sköter om att det vardagliga fungerar.

Inom privatekonomi framkommer socioekonomiska skillnader och tre av sex informanter upplever att undervisning i privatekonomi är ett känsligt ämne. Som lärare är det viktigt att vara lyhörd inför olika situationer som kan uppstå i klassrummet, samt att hålla undervisningen inom privatekonomi på en allmännivå.

Noa: Vi pratar också om debit, och då pratar vi också om... man kan ju inte fråga liksom vem har eget bankkort och vem har inte, för det är lite sådär känsligt. Men jag brukar säga att någon av er kanske har ett bankkort och vad betyder det då att ni får handla på debit.

Elliot: Att man är lyhörd, att man förstår. Jag märker på elever som har det väldigt bra ställt, att de kan inte ens förstå att det finns sådana som kanske inte ens får ett varmt mål mat hemma. Så bara det där pratet, ja det kan ju vara riktigt kränkande egentligen, och elever då som måste känna sig riktigt... Ja så där tycker jag det är bra att jag är lyhörd och kan flika in jättesnabbt och få bort det, så det inte ska kännas olustigt för dom som inte har det. Det är ju ett känsligt ämne. Man tycker att alla ska vara rika, alla ska ha det bästa och man är lycklig om man är rik. Jag försöker nu prata om att det inte är samma sak, pengar och lycka är inte detsamma.

Kim: Jag håller alltid privatekonomin ganska sådär allmän. Att jag går igenom att det kan finnas sådana som är arbetslösa i en familj, sjukpensionärer, sådana som får sjukdagpenning och olika sådana saker. Eftersom det är så olika för eleverna och såhär och det kan vara väldigt känsligt, så har inte jag att man ser på sin egen [privatekonomi]. Jag har faktiskt de senaste åren tagit bort att dom ser på sin egen, utan det är mera allmänt. Så försöker jag ta upp att det finns dom som har jättemycket pengar och just att man kan investera då och sätta på konton för det är bra ränta på det, eller investera genom att köpa bostäder. Men att det finns också dom som inte har mycket, och då är det jätteviktigt dom här olika hur man kan spara och att man håller koll på pengarna.

Trots att de socioekonomiska skillnaderna kan upplevas som en utmaning i undervisning av privatekonomi, framkommer det även att det är en möjlighet att i undervisningen visa på olikheter.

Elliot: Där är väl dom där möjligheterna just att visa på olikheterna, just för eleverna som inte förstår att somliga har det annorlunda. Det är väl kanske att lyfta fram sådant, att det är väldigt olika och att det inte är en dålig sak det heller.

Två av sex informanter lyfter fram vilken samhällsinverkan undervisning i privatekonomi kan ha. Ekonomiskt insatta medborgare skapar en trygghet både för individen själv och samhället. I samband med detta lyfter även en av informanterna fram könsskillnader inom ekonomisk kompetens. Hen upplever att skolan har en möjlighet att på ett demokratiskt och rättvist sätt lära ut ekonomi till alla medborgare.

Noa: Jag tänker att klarar de av att sköta sin ekonomi och är de intresserade av att sköta sin ekonomi, så klarar det ju sig på något sätt så mycket bättre i livet. Har du ekonomin i skick så ger det ju också en trygghet, och det visar ju också sig att människor är friska och att det är ju en hälsoaspekt också att kunna sköta sin ekonomi.

Charlie: Möjligheter är ju givetvis att vi ska få mer insatta medborgare i ekonomin och ja det har ju oftast en positiv inverkan på att vi har mer ekonomiska medborgare, och det har ju bara en positiv inverkan för samhället. Att vi har hushåll som har lättare att sköta om sin ekonomi och så vidare. Så det finns nog bara en massa möjligheter att få liksom att få medvetnare... Speciellt ska vi se eftersom det finns en del olika kring ekonomi att

ska vi säga könsskillnader där, att man upplever att vissa av könet har mer eller mindre kompetens. Där har vi ju möjlighet att i skolan få det här på ett demokratiskt och ett rättvist sätt åt allihopa. Att man får minskat på klyftorna mellan till exempel könen. Så det är ju ett bra ställe att lära ut där man når alla, inte bara de enligt intresse.

Lärarens förutsättningar

Vid flera tillfällen framkommer det att temat privatekonomi för många av informanterna upplevs som ett obekant tema i jämförelse med övriga områden inom huslig ekonomi. Inom utbildningen för lärare i huslig ekonomi upplever två av sex informanter att temat ekonomi inte har prioriterats. Eftersom tema är utmanande kräver det kunskaper för att anpassas till rätt nivå för eleverna. En av informanterna betonar att utbildningen inte kan ge allting, utan att hen som lärare även bör vara aktiv. En utmaning blir dock att utbildningen inte upplevs ge en tillräcklig undervisning inom ämnet.

Love: Om jag tänker på utbildningen jag fick där tycker jag att vi hade jättelite. Att det här är nog allt sådant som man har fått läsa in på egen hand. Så tycker jag också att utbildningen kan omöjligtvis ge allting, jag säger ingenting för det, utan man själv måste vara aktiv också. Att mera på egen hand har jag nog läst in.

Charlie: ... dock känner jag ju kanske lite att det är ett område som man inte har prioriterat så mycket inom utbildningen, att det är väldigt lite också av utbildningen som har handlat om dom här delarna. På så vis är det kanske ett tema som man inte är helt hundra bekant med hur man ska undervisa åt eleverna på ett bra sätt. Men det är ju ett viktigt tema så man behöver ju absolut prioritera det. Men det är också ett utmanande tema som helt enkelt måste anpassas till rätt nivå och då måste man ha kunskaper om det, för annars blir inte det rätt.

Två av sex informanter berättar att de läst kurser utöver utbildningen för lärare i huslig ekonomi. Kurserna har gett dem kunskaper inom temat ekonomi.

Mio: Nå det är ju så jättelänge sedan jag har fått min examen, men där hade vi ju nog också förstås undervisning i det. Sedan läste jag också lite extra hemmets ekonomi på den tiden, en aprobat som kanske motsvarar 15 eller 10 studiepoäng eller något sådant.

Kim: Jag gick ju på den där kursen nu och där var det ju som sagt en del om det. [...] Det var den här finska hushållsläraryrskommitténs, det var via dem som det gick. Det var ju egentligen hållbart hushåll, så det var mycket det här ekologiska. Men det är ju också hållbart, det har vi ju gått igenom med eleverna det är: ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Så det var ju nog alla dom delarna.

Merparten av informanterna upplever att de har relativt goda kunskaper och färdigheter för att undervisa i privatekonomi och möjlighet att använda sig av den egna ekonomiska kompetensen i undervisningen. En av informanterna berättar att hen upplever att en utmaning i undervisning av privatekonomi är att det krävs en extra noggrant planerad lektion. Detta eftersom hen i jämförelse med andra teman inom ämnet upplever att detta är innehåll som hen inte kan improvisera.

Mio: ... men inte vet jag nu, den här informationen som jag nu ger ut räcker säkert till för det man behöver i det här ämnet.

Kim: Nog tycker jag att jag kan använda den ganska bra på det sättet. Men inte känner jag mig sådär expert på området, men det känns ändå helt okej.

Love: Det är utmanande på det sättet när det inte riktigt alltid är stoffet som man alltid bara drar ur ärmen. Jag tänker på sådant som jag har gjort så ofta som man inte behöver fundera något desto mera, jag är ändå såpass erfaren att jag vet om jag ser att det blir 15 minuter kvar kan jag hitta på någonting. Men skulle det vara privatekonomi, så vet jag inte om jag skulle hitta på någonting för 15 minuter. Att jag faktiskt behöver ha en noggrant planerad lektion.

Noa: Jag tycker liksom att jag är ganska bekväm i det, för jag plockar fram det som jag själv tycker att är viktigt att man har som en bas. [...] Jag brukar alltid prata om att det är viktigt att man har en buffert och jag brukar säga åt dem att det lönar sig sedan när man har ekonomi för det att bekanta sig med fondbesparing, aktiebesparing och så också. Att man klarar sin ekonomi. Att man kan ju uppmuntra dem till olika saker, och jag känner mig helt bekväm eftersom jag dagligen sysslar med att sköta min ekonomi.

En av informanterna upplever att hens osäkerhet kring temat påverkar i vilken utsträckning hen behandlar privatekonomi i undervisningen.

Love: Som sagt så tycker jag lite... jag tror det beror på hurudan man är som lärare. Vi är ganska lika här på det sättet. Vi tycker att det är viktigt men man har inte riktigt den där 100 procentiga touchen, hur vill man ha det och hur gör man? Så det är lätt att man gör lite för lite av det då och att man tar det ganska ytligt.

Flera av informanterna nämner tidsbrist som en utmaning inom både undervisning i privatekonomi och generellt inom ämnet. Huslig ekonomi består av flera olika delområden och ämnesläraren bestämmer själv vad som ska behandlas samt i vilken utsträckning det valda område behandlas. Många av informanterna lyfter fram att deras undervisning innehåller

matlagning samtliga gånger. Informanterna reflekterar över att matlagningen tar upp en stor del av lektionstiden, vilket gör att man inte hinner med så mycket annat.

Elliot: Det är ju mycket som man ändå ska få in på något sätt och jag tycker att vi ändå pratar om det här hela tiden med vad som kostar.

Love: Nu har vi på nian 1x75 minuter i tre perioder, det är en årsveckotimme. Det går mest ut till internationell matlagning och mera avancerad och finare matlagning så att säga, så där räcker inte tiden till tycker vi.

Mio: Det är nog det att det som ska undervisas är ett ganska brett och stort ämne. Men så att om man går väldigt mycket in i en gränd så är det bort från något annat. Så kanske mest det att det alltid finns val vad man väljer att göra inom dom här olika delområdena.

Kim: Delvis det där med läroplan i huslig ekonomi så det är ju så jättemycket saker som man egentligen borde ta upp och gå igenom. På årskurs 7 just då så är kanske inte den där privatekonomin den som eleverna tycker är det mest intressanta. Så kanske det där lite tidsbrist, att det känns som att jag inte har tid att sätta något mycket på det där området. Klart man skulle kunna sätta mera, att det blir kanske mer sådär på ytan att man känner inte riktigt att man har som tid att gå igenom ordentligt. [...] Vi gör ofta ändå någon matlagning och bakning, ibland har vi inte så mycket matlagning men vi har nog alla gånger någonting som dom får laga. Men ändå så gör ju det då att man inte hinner ta upp så mycket.

Två av informanterna lyfter fram att valfriheten även skapar möjligheter.

Charlie: Jag får ju välja själv vad jag ska undervisa om så på så sätt har jag ju alla förutsättningar...

Mio: Säkert har jag vilka möjligheter som helst, säkert kan jag göra nästan vad jag vill. Nog finns det möjligheter att göra det [undervisa om privatekonomi] om man bara vill, men inte vet jag heller hur långt man ska driva det till sin spets.

Brist på undervisningsmaterial framkommer som en utmaning. Fyra av sex informanter upplever att mängden tillgängligt undervisningsmaterial inom temat privatekonomi är begränsat. Flera av informanterna upplever att det finns ett större utbud av undervisningsmaterial på finska, men efterlyser ett finlandssvenskt.

Noa: Jag har inte hittat på finska eller på finskt håll, att jag tänker att det skulle vara kiva med något spel eller någonting sådant man skulle kunna ha för de här ungdomarna. Att det skulle jag kanske vilja jobba på om jag skulle hitta någon tid.

Mio: Det är inte bara inom privatekonomi utan överhuvudtaget är våra läromedel liksom så gamla och urusla, där borde det nog ske en så stor uppgradering. Att om man jämför med det material som finska sidan har, så är det som natt och dag med vårt material. Att det är nog bara tyvärr på det sättet.

Elliot: Sedan förstås undervisningsmaterial om det skulle finnas att tillgå, eller liksom på svenska bättre det är ju så mycket på finska. Sverige dom har bra material men då är allting i kronor och man får sitta och ändra, eller om man ska titta på någonting så får man säga "Ja det här är i Sverige, men det är nog samma här". Något sorts undervisningsmaterial kanske jag skulle efterlysa. Men Marthornas det är nog väldigt bra, så det skulle man kunna börja med i alla fall.

För att sammanfatta forskningsfråga två upplever informanterna att privatekonomi är ett utmanande tema speciellt för åldersgruppen. Målen för ekonomi i Glgu 2014 upplevs av flera informanter vara höga, samtidigt som en av informanternas tolkning är att fokuset inte ligger på ekonomi eftersom det enbart är ett av bedömningskriterierna som tangerar ämnet. Socioekonomiska skillnader kräver lyhörda lärare som håller undervisningen i privatekonomi på en allmän nivå. Skolan har en möjlighet att på ett demokratiskt och rättvist sätt lära ut privatekonomi till alla elever, inte bara de med ett intresse. Flera av informanterna upplever att de har relativt goda kunskaper och färdigheter för att undervisa i privatekonomi. Två av sex informanter upplever att temat ekonomi inte prioriterades i en tillräckligt stor utsträckning i utbildningen. Flera av informanterna lyfter dock fram att det även krävs att man läser på om ämnet på egen hand. Inom undervisning av privatekonomi, och även generellt inom undervisning i huslig ekonomi, är tidsbrist ett faktum. Det framkommer även brist på finlandssvenskt undervisningsmaterial. Informanterna berättar både om utmaningar och möjligheter, informanterna betonar dock att utmaningarna inte är oöverkomliga och att det är möjligheterna som bör prioriteras.

7 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat i relation till den utvidgade didaktiska triangeln samt tidigare forskning. Resultatdiskussionen presenteras i två delar enligt studiens forskningsfrågor. Vidare diskuteras den valda metoden för studien och avslutningsvis följer förslag till fortsatt forskning.

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Resultatdiskussionen presenteras i två delar enligt studiens forskningsfrågor. Tidigare har kategorier i relation till forskningsfrågorna presenterats. Kategorierna för forskningsfråga ett är Upplägg och omfattning, Genomförande av undervisning och Lektionsinnehåll. För forskningsfråga två är kategorierna Strukturella förutsättningar, Förutsättningar på elevnivå och Lärares förutsättningar. Studiens resultat diskuteras i relation till den forskning och teori som tidigare har presenterats. Denna avhandling beaktar enbart undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi, i detta skede bör det än en gång betonas att privatekonomi även lärs ut inom andra ämnen och projekt i de finländska skolorna.

7.1.1 Huslig ekonomi lärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi

Lärare i huslig ekonomi upplever privatekonomi som ett viktigt tema. Lärarna konstaterar att de är någorlunda nöjda med sina nuvarande upplägg, samtidigt påpekar de ändå att privatekonomi kunde läras ut mer. Det kan således konstateras likheter med tidigare studier (TAT, 2019; TAT, 2018) som konstaterar att lärare anser att ekonomi är ett viktigt tema, men att det trots det lärs ut i en för liten utsträckning. Den här synen kan även urskiljas i tidigare forskning som hänvisar till elevernas uppfattningar om ekonomisk utbildning i den grundläggande utbildningen. Enligt forskningen upplever ungdomarna att skolorna inte lär ut tillräckliga ekonomiska färdigheter (Raijas, et al., 2020; Pekkarinen & Myllyniemi, 2018; TAT, 2018). Det kan konstateras att det finska utbildningssystemet ger en god grund för medborgares ekonomiska kompetens och det är viktigt att fortsätta arbeta i samma riktning. Kan huslig ekonomi som läroämne ta en starkare ställning till undervisning i privatekonomi? Huslig

ekonomi syftar till att ge eleverna kunskap i en hållbar vardag och en starkare ställning till undervisning i privatekonomi kan således ske naturligt.

En av de centrala didaktiska frågorna beaktar när eleverna ska lära sig (Jank & Meyer, 1997, hänvisad i Wahlström, 2019). En av sex lärare i huslig ekonomi uppger att hen inte undervisar i privatekonomi utöver det som indirekt framkommer i samband med till exempel matpriser. Övriga huslig ekonomi lärare behandlar antingen temat i undervisningen för samtliga årskurser alternativt i undervisningen för två årskurser. Merparten av lärarna väljer att behandla privatekonomi i årskurs 9 med hänvisning till de vuxenliv som lurar runt hörnet. Tidigare forskning visar att ungdomar vid övergången från grundskolan till andra stadiets utbildning utvecklas till alltmer självständiga individer. Undervisning i ekonomi kan därav med fördel läras ut under denna tidpunkt. (TAT, 2019)

I relation till den utvidgade didaktiska triangeln beaktar resultatet hur eleverna ska lära sig mer om privatekonomi (Sjöström, 2021). Kalmi med flera (2019) menar att undervisning i privatekonomi med fördel kan ske genom praktiska undervisningsmetoder och arbetssätt. En skepsis angående om skolorna har möjlighet att tillhandahålla en tillräcklig konsumentutbildning har förekommit. Detta hänvisas till att eleverna i skolorna inte har möjlighet att lära sig av verkliga erfarenheter. (Schröder & McKinnon, 2007) Resultatet skiljer sig från vad den tidigare forskningen rekommenderar. Huslig ekonomi lärare uppger att de lär ut privatekonomi genom teoretiska undervisningsmetoder samt grupp- och pararbeten. Lärare i huslig ekonomi berättar dock att eleverna i samband med måltidsplanering övar sig i budgetering. Flera av lärarna uppger att ett studiebesök till matbutiken ingår i uppgiften. Detta kan ses som en praktiskövning i privatekonomi och motsäger eventuellt en viss skepsis för konsumentutbildning i skolorna. Att i skolorna genomföra uppgifter som ger verkliga erfarenheter är begränsat, men möjligt. Måltidsplanering och studiebesök kan även visa på ett samband mellan konsumentbeteende och hållbar utveckling, tidigare forskning menar att detta samband är ytterst relevant för dagens konsumenter (Autio, et al., 2021).

Lärare upplever att ekonomisk utbildning kräver ett samarbete mellan olika skolämnen (Intrum, 2019; Kalmi, et al., 2019; TAT, 2019). Huslig ekonomi lärares syn på ämnesövergripande arbete stämmer väl med den tidigare forskningen. Det är tydligt att lärare ser möjligheter i att samarbeta med andra läroämnen som tar hänsyn till ekonomiska färdigheter, men trots det är det enbart två av sex lärare i huslig ekonomi som har genomfört samarbeten. De läroämnen

lärarna ser möjligheter i att samarbeta med är matematik och samhällslära, detta bekräftas även av tidigare forskning (Autio, et al., 2021). Ekonomisk utbildning är ett komplext område och ett samarbete mellan olika läroämnen kan skapa en röd tråd. Tidigare forskning visar även att elevernas ekonomiska kompetens har ett samband med bland annat matematiska kunskaper (OECD, 2020). I ett samarbete kan således de olika läroämnena stödja varandra.

I relation till den utvidgade didaktiska triangeln svarar resultatet på vad eleverna ska lära sig (Jank & Meyer, 1997, hänvisad i Wahlström, 2019). Finländare anser att skolorna behöver lära ut pengahantering, budgetering, sparande, investering och hållbar konsumtion (Etelävuori, 2019). Tidigare forskning bekräftar att pengahantering och kunskaper inför att flytta hemifrån lärs ut inom huslig ekonomi (Autio, et al., 2021). Huslig ekonomi lärare uppger att undervisningen genomsyras av prismetvetenhet och eleverna reflekterar över motiveringar för pengaanvändning. I resultatet framkommer inte beaktande av investeringar i undervisningen av privatekonomi, övriga nämnda områden beaktas. Det är tydligt att huslig ekonomi lärare upplever hållbar konsumtion som viktigt. Hållbar konsumtion beaktas ur flera perspektiv bland annat genom olika slag av inköp samt genom att påpeka matsvinn. Detta tangerar ett av målen för Agenda 2030, att säkerställa hållbar konsumtion. I Finland har man valt att inkludera undervisning i hållbar utveckling, vilket även syns i resultatet. (Statsrådets kansli, 2020) Didaktik forskaren Sjöström (2021) menar att lärarens arbete påverkas av bland annat politiska beslut och globala processer.

Idag är människor mer än någonsin tidigare ansvariga för den egna ekonomin. Två av sex lärare i huslig ekonomi uppger att de beaktar bostadsplanering i undervisningen för årskurs 9. I samband med bostadsplaneringen diskuteras även olika typer av bidrag och stöd. I ett allt mer föränderligt samhälle ställs även socialskyddet inför nya utmaningar, vilket leder till högre krav på individens egna ansvar inom dessa områden (Lusardi, 2019; Kalmi & Ruuskanen, 2016; Fraczek & Klimontowicz, 2015).

Som tidigare nämnt ställs ofta frågan hur inom didaktiken (Quennerstedt & Larsson, 2015), i detta fall hur ska privatekonomi läras ut? Huslig ekonomi lärare menar att en lyckad undervisning i privatekonomi är intresseväckande. För att undervisningen ska väcka intresse krävs en engagerad lärare som är insatt i temat. Lärarens intresse har en betydelsefull roll för att motivera eleverna och i kombination med en god kompetens har läraren möjlighet att ge en intresseväckande undervisning som grundar i fakta. En eventuell risk med att enbart basera

undervisningen på intresse är att de egna åsikterna genomsyrar. Likt som Lusardi (2019) betonar huslig ekonomi lärare att ett åldersanpassat undervisningsmaterial krävs för att nå ut till eleverna. Huslig ekonomi lärares åsikter stämmer väl med den tidigare forskningen (Danes & Brewton, 2013, hänvisad i Kortessalmi & Autio, 2019; Lusardi, 2019), som anser att ett fungerande undervisningsmaterial har ett konkret samband med ungdomarnas vardag. I relation till den didaktiska triangeln framgår här ett samband mellan lärare, innehåll och elev. Lärare försöker lära ut ett lättbegripligt innehåll för eleverna och eleverna i sin tur undersöker innehållet. Även lärarens och elevens roll framkommer då en motiverande lärare har visat sig väcka ett intresse hos eleverna. (Sjöström, 2021)

Sammanfattningsvis kan konstateras att huslig ekonomi lärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi till en viss del stämmer väl överens med tidigare forskning, men även skillnader förekommer. I relation till den utvidgade didaktiska triangeln besvaras flera av de centrala frågorna och vidare kan resultatet placeras både i en skolkontext men även i ett globalt sammanhang (Sjöström, 2021; Jank & Meyer, 1997, hänvisad i Wahlström, 2019). Även samspelet mellan lärare, innehåll och elev framkommer (Sjöström, 2021). En lyckad undervisning i privatekonomi baserar sig på en lärare med en god ämneskompetens som lyfter fram ett innehåll som är intresseväckande och anpassat för eleverna. Vidare diskuteras upplevda utmaningar och möjligheter inom undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi i relation till tidigare forskning och teori.

7.1.2 Utmaningar och möjligheter inom undervisning i privatekonomi

Likt som Schröder och McKinnon (2007) lyfter lärare i huslig ekonomi fram hemmets roll i främjandet av elevers ekonomiska kompetens. Lärare i huslig ekonomi upplever att elevernas bakgrund kan vara utmanande. Elevernas ekonomiska kompetens påverkas av hur ekonomi diskuteras i hemmet. Tidigare forskning visar att huslig ekonomi lärare inte anser att det är enbart hemmets ansvar att främja de ekonomiska färdigheterna (Autio, et al., 2021). Den här synen skiljer sig en aning från resultatet som visar att en huslig ekonomi lärare anser att hemmet har det allra största ansvaret. Till en viss del är föräldrars ansvar att lära barn och unga kunskaper och färdigheter i ekonomi, men det är inte möjligt att försäkra sig om att den förmågan finns i hemmet. Föräldrar kan eventuellt på grund av ekonomiska, sociala eller kulturella begränsningar inte ha möjlighet att diskutera ekonomiska frågor med barn och unga.

I detta sammanhang är skolundervisningen av stor betydelse. (Collins, 2015, hänvisad i Autio, et al., 2021)

Vid analys av hur socioekonomiska skillnader kan komma att påverka undervisningen av privatekonomi, är det möjligt att applicera den utvidgade didaktiska triangeln. I detta sammanhang framkommer en relation mellan lärare, elev och innehåll (Sjöström, 2021). Innehållet påverkas av elevernas tidigare kunskaper och läraren behöver anpassa undervisningen för att den ska passa elevernas behov. I resultatet framkommer det att undervisning i privatekonomi kräver lyhörda lärare. Det vill säga undervisningen kräver en god relation mellan lärare och elev.

Kalmi med flera (2019) menar att frågetecken kring mål för undervisning i ekonomi och lärarens kunskaper kan skapas då det saknas en omfattande plan för vad skolorna ska göra. Liknande upplevelser kan urskiljas i resultatet. Lärare i huslig ekonomi upplever att temat privatekonomi är diffust för eleverna. Med tanke på elevernas unga ålder anses de inte befinna sig i ett livsskede där ekonomisk kompetens upplevs som relevant. Vidare upplever lärare i huslig ekonomi att de innehåll som presenteras i Glgu 2014 inte är relevant för eleverna och att målen är höga. Glgu 2014 kan upplevas som en diffus plan då det är svårt att få ett grepp om vilka delområden som ska prioriteras i ett så mångfasetterat läroämne som huslig ekonomi. Det kan således konstateras att planerande av undervisning utifrån läroplanen uppfattas som en utmaning bland lärare i huslig ekonomi. En lärare i huslig ekonomi berättar att de i den skolvisa läroplanen har valt att beakta ekonomi mindre än i Glgu 2014. Valet baseras på att målen i Glgu 2014 anses vara för höga. Huslig ekonomi lärare upplevelser stämmer väl med den tidigare forskningen som menar att förutsättningar kunde skapas genom att tydligare integrera konsumentkompetens i läroplanen (Nordiska ministerrådet, 2010). Didaktik forskaren Sjöström (2021) hänvisar till att lärarens arbete påverkas av bland annat lokala och nationella utbildningsmål. Tydligare riktlinjer kunde få lärare att anpassa innehållet och målen enligt eleverna, i stället för att välja bort temat.

Lärare i huslig ekonomi upplever tidsbrist som en utmaning. Läroämnet består av flera olika delområden och ämnesläraren väljer utifrån läroplanen vad som behandlas och i vilken utsträckning det valda området behandlas. Lärare i huslig ekonomi upplever valfriheten som en möjlighet. Det kan således konstateras likheter med tidigare forskning (Nordiska ministerrådet, 2010) som konstaterar att en utmaning är att huslig ekonomi enbart är obligatoriskt i årskurs 7

och har dessutom få undervisningstimmar. Likt de Nordiska ministerrådet betonar även Kalmi med flera (2019) att den tid som finns att avsätta för ekonomisk utbildning är begränsad. De Nordiska ministerrådet menar även att praktiskt arbete vanligtvis är centralt under de få undervisningstimmar. Den här synen kan urskiljas i resultatet som visar att lärare i huslig ekonomi under samtliga lektioner inkluderar matlagning. Matlagningen ses som tidskrävande. Trots att ekonomi behandlas relativt mångsidigt i läroplanen blir således utmaningen att tiden inte räcker till.

Ett diffust tema kräver ett åldersanpassat och konkret undervisningsmaterial. Huslig ekonomi lärare önskar undervisningsmaterial i privatekonomi. Brist på undervisningsmaterial framkommer som en utmaning, speciellt finlandssvenskt undervisningsmaterial. Tidigare forskning visar att lärare i huslig ekonomi främst använder läroboken som läromedel och sedan följer andra läroböcker inom ämnet samt eget material. (Kalmi, et al., 2019; Nationella centret för utbildningsutvärdering, 2015) Den här erfarenheten kan urskiljas i resultatet som visar att lärare i huslig ekonomi använder sig av läroboken och eget undervisningsmaterial i samband med undervisning i privatekonomi.

I den utvidgade didaktiska triangeln framkommer det att undervisningen har en direkt avsikt för eleverna, men även en avsikt som inverkar på samhället (Sjöström, 2021). Finländare har en relativt hög ekonomisk kompetens, men skillnader förekommer bland olika befolkningsgrupper (Finlands Bank, 2021; Raijas, et al., 2020; Kalmi & Ruuskanen, 2017). I de finländska skolorna förekommer det stora variationer bland elevers ekonomiska kompetens, en orsak har ansetts vara de socioekonomiska skillnaderna (OECD, 2020). Den här synen på socioekonomiska skillnader kan även urskiljas i resultatet. Lärare i huslig ekonomi upplever att undervisning i privatekonomi är ett känsligt ämne som kräver lyhörda lärare och en undervisning på allmännivå. Trots utmaningar med de socioekonomiska skillnaderna framkommer även en möjlighet att i undervisningen lyfta fram olikheter. Skolundervisningen har även möjlighet att nå alla åldrar och sociala klasser (Kortesalmi & Autio, 2019).

Tidigare forskning visar på könsskillnader i ekonomisk kompetens. Detta gäller både kompetensen och även intresset för ekonomiska frågor. (Raijas, et al., 2020; Op, 2019; Kalmi & Ruuskanen, 2017) Resultatet visar att en lärare i huslig ekonomi upplever att en möjlighet är att genom skolundervisningen minska på könsskillnaderna i samband med ekonomisk kompetens. Skolan kan på ett rättvist och demokratiskt sätt lära ut ekonomiska färdigheter.

Lärare i huslig ekonomi lyfter även fram vilken samhällsbetydelse undervisning i privatekonomi kan ha. Huslig ekonomi lärares samhällsperspektiv stämmer väl med den tidigare forskningen som visar ett samband mellan hälsa och privatekonomi. Okunskap i ekonomi kan leda till en upplevd ekonomisk stress. Stressen leder ofta till ett sämre välmående både fysiskt och psykiskt. (Catalano, 1991; Viseu, et al., 2018) Likt som Fraczek och Klimontowicz (2015) betonar även en lärare i huslig ekonomi att ekonomisk kompetens bland medborgarna kan gynna den nationella ekonomin, vidare påpekar Fraczek och Klimontowicz att även den globala ekonomin gynnas. Således kan än en gång resultatet hänvisas till den didaktiska triangeln som placeras i ett skolsammanhang men även i en samhällskontext och i ett globalt sammanhang.

För att lärare ska ha möjlighet att möta de olika utmaningarna krävs kompetens. Den didaktiska triangeln visar en relation mellan läraren och innehållet, det vill säga vilken kompetens läraren har kring innehållet och förmågan att presentera det begripligt för eleverna (Sjöström, 2021). Tidigare forskning visar att lärare litar på den egna ekonomiska kompetensen (TAT, 2019; TAT, 2018). Likheter med tidigare forskning kan urskiljas i resultatet som visar att lärare i huslig ekonomi upplever att de har möjlighet att använda sig utav den egna ekonomiska kompetensen i undervisningen. Samtidigt framkommer det att lärare i huslig ekonomi upplever att temat är obekant i jämförelse med andra områden inom läroämnet. Detta kräver bland annat mer noggranna lektionsplaneringar.

Två av sex lärare i huslig ekonomi upplever att lärarutbildningen inte har erbjudit tillräckligt med ekonomisk utbildning. Undervisning i konsumtion och ekonomi kräver att lärarutbildningen även tillhandahåller en tillräcklig utbildning inom temat. Speciellt lärare som undervisar i ämnen som berör konsumtion och ekonomi, behöver grundläggande kunskaper både ur ett teoretiskt och pedagogiskt perspektiv. Kompetensen behöver även kunna bevaras och utvecklas genom till exempel fortbildningar. (Autio, et al., 2021; Kalmi, et al., 2019; TAT, 2019; Nordiska ministerrådet, 2010) Schröder och McKinnon (2007) menar att förändringar behöver ske i hur samhället ser konsumenten. Fokus behöver skifta från den sårbara konsumenten, till den inkluderande konsumenten. Två av sex lärare i huslig ekonomi har läst kurser som inkluderat ekonomi utöver utbildningen för lärare i huslig ekonomi. Tidigare forskning visar att lärare uppger att de gärna deltar i fortbildningar som berör konsumtion och ekonomi (TAT, 2019; TAT, 2018; Nationella centret för utbildningsutvärdering, 2015).

Relevant är dock om utbudet av fortbildningar som berör ekonomi och konsumtion är tillräckligt stort.

Sammanfattningsvis kan konstateras att något fler utmaningar än möjligheter framkommer i resultatet. I relation till den forskning som tidigare har presenterats, förekommer både likheter och olikheter. I förhållande till den utvidgade didaktiska triangeln kan resultatet placeras i en samhällskontext (Jank & Meyer, 1997, hänvisad i Wahlström, 2019). Likt tidigare forskning (Sjöström, 2021) visar även resultatet att lärarens arbete påverkas av lokala och nationella utbildningsmål. En grundpelare i den utvidgade didaktiska triangeln är relationen mellan lärare och innehåll, i resultatet framkommer det att undervisning i privatekonomi kräver ämneskompetens. Elevernas relation till innehållet påverkas i sin tur av bland annat hur privatekonomi diskuteras i hemmet. Vidare visar den utvidgade didaktiska triangeln på ett samspel mellan lärare och elev. Resultatet visar att en bra undervisning i privatekonomi påverkas av relationen mellan lärare och elev. En god relation till eleverna ger läraren möjlighet att förstå deras olika bakgrunder och således även anpassa undervisningen till elevernas tidigare kunskaper samt erfarenheter.

7.2 Metoddiskussion

Syftet med avhandlingen är att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Den här avhandlingen fokuserar således på undervisning för årskurs 7-9. I resultatet framkommer det att privatekonomi inkluderas i någon utsträckning under samtliga årskurser. Färdigheter i privatekonomi upplevs av lärare i huslig ekonomi som viktigt, men temat är enligt ämneslärarna utmanande. Huslig ekonomi valdes eftersom undervisning i privatekonomi är obligatoriskt i läroämnet. Som tidigare nämnt bör det dock förtydligas att även andra läroämnena har som uppdrag att undervisa i privatekonomi. Privatekonomi framkommer även i samband med olika projekt i de finländska grundskolorna.

Den kvalitativa metoden har som syfte att ge en omfattande beskrivning av det undersökta och grundar sig således ofta i småskaliga studier (Denscombe, 2018; Nationalencyklopedin). Den här studien har som syfte att lyfta fram huslig ekonomi lärares erfarenheter i form av ord och inte i statistik. Det är följaktligen möjligt att konstatera att både syfte och forskningsfrågor för studien är passande för kvalitativ forskning. Kvalitativ forskning kräver, precis som all forskning, att forskaren gör genomtänkta beslut vid förberedelser och genomförande av studien

(Fejes & Thornberg, 2019). Vidare diskuteras val av forskningsansats och datainsamlingsmetod. Sedan följer diskussion kring val av analysmetod och tillförlitlighet, trovärdighet samt forskningsetiska övervägande. Slutligen diskuteras presentation av resultatet. Metoddiskussionen håller ett kritiskt förhållningssätt till den egna studien.

Val av forskningsansats baserar sig på studiens syfte och forskningsfrågor. Fenomenologi och kvalitativ forskning har även flera gemensamma egenskaper (Denscombe, 2018; Fejes & Thornberg, 2019), och valet föll sig därav naturligt. Fenomenologisk forskning lyfter fram människors uppfattningar, åsikter, attityder och känslor (Denscombe, 2018). Eftersom denna studie har som syfte att undersöka erfarenheter är fenomenologi en lämplig forskningsansats. Genom den fenomenologiska metoden blev det även möjligt att effektivt lyfta fram det allra mest väsentliga i den undersökta erfarenheten. Fenomenologi har dock på grund av baseringen på uppfattningar och erfarenheter kritiserats för att sakna en tillräcklig vetenskaplig säkerhet (Denscombe, 2016).

Intervju som datainsamlingsmetod valdes för att skapa en fördjupad och bred förståelse av ämneslärares erfarenheter. De semistrukturerade intervjuerna gav möjlighet att presentera utförliga beskrivningar av informanternas erfarenheter. Kvalitativa forskningsintervjuer används även ofta i samband med en fenomenologisk forskningsansats. (Fejes & Thornberg, 2019; Kvale & Brinkmann, 2014) Forskningsintervju som datainsamlingsmetod grundar sig i självrapportering. Datakällan består således av de upplevelser och erfarenheter som informanterna själva redovisat för. (Denscombe, 2018) Det är viktigt att beakta att informanternas svar kan påverkas av flera olika faktorer. Vad människor uttrycker behöver inte alltid stämma överens med handling. Intervjuguiden bestod av grundfrågor som samtliga ämneslärare besvarade och vid behov ställdes följdfrågor för att kontrollera informanternas svar. Följdfrågorna var inte desamma för alla lärare. Intervjufrågorna var öppna frågor som gav informanten möjlighet att svara fritt. De öppna frågorna gav informanten möjlighet att lyfta fram det som hen upplever som betydelsefullt (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014). Valet av semi strukturerade intervjuer och öppna frågor försvårade dock generaliserbarheten något.

Den kvalitativa forskningen hotas ofta av dataöverbekymmer. En för stor mängd data kan bli svår att hantera och påverkar då kvaliteten. (Fejes & Thornberg, 2019) Eftersom den här avhandlingen är tidsbegränsad har syfte och forskningsfrågor formulerats relativt snävt och

antal informanter begränsades. Urvalet för studien baserades på syftet med undersökningen och vidare utformades noggranna urvalskriterier utifrån syfte och forskningsfrågor. Informanterna presenteras i en tabell för att läsaren själv ska ges möjlighet att ta ställning till att urvalskriterierna har följts. En nackdel med en småskalig studie är att resultatet kan komma att bli svårt att generalisera, samtidigt finns det möjlighet att genom ett färre antal intervjuer fokusera på kvalitet framom kvantitet. (Kvale & Brinkmann, 2014; Trost, 2010) För att säkerställa att fenomenet uppfattas lika hos ett större urval kunde en kvalitativ studie tillämpas. Uteslutande av kompletterande intervjuer kan även påverka studiens trovärdighet och möjlighet att uppnå en viss form av konsistens.

Som analysmetod valdes utifrån studiens syfte, forskningsfrågor och forskningsansats en fenomenologisk analysmetod. Argument för de val som gjorts redovisas i kapitel 5 Metod och genomförande. Den fenomenologiska analysmetoden av Giorgi gav en ram för hur jag i detalj kunde följa analysprocessen. Analys av data har skett systematiskt och redovisas tydligt både steg för steg i textformat och genom ett exempel i tabellformat. Syftet med den fenomenologiska analysmetoden är att redovisa informanternas upplevelser och erfarenheter så troget originalet som möjligt (Denscombe, 2018), således har tidigare forskning inte haft en roll i analys av data.

En fallgrop som kan hota kvaliteten i den kvalitativa forskningen är att forskaren fäster större vikt vid den data som bekräftar de egna antaganden och mindre vikt vid de som inte stödjer dem. Forskaren bör även vara uppmärksam på att inte förbise data som är oväntat eller inte passar in i helhetsbilden. (Fejes & Thornberg, 2019) Tack vare att datainsamlingen har behandlats konfidentiellt är tillförlitligheten hög. Den valda analysmetoden gav möjlighet att presentera informanternas erfarenheter av undervisning i privatekonomi med direkta citat. Det vill säga de väsentliga erfarenheterna lyfts fram i en beskrivning som är troget originalet. En utmaning är även att ge en beskrivning av erfarenheten som visar på dess komplexitet (Denscombe, 2018), i detta skede var tillämpning av den utvidgade didaktiska triangeln vid analys ett bra komplement. Likt som Pauli och Reusser (Hänvisad i Wahlström, 2019) lyfter fram att användning av den didaktiska triangeln kan möjliggöra att hålla ihop de annars komplexa dimensionerna.

I denna studie har datainsamlingen behandlats konfidentiellt. För att säkerställa att informanternas identitet inte avslöjas har vissa åtgärder krävts. (Denscombe, 2018; Kvale &

Brinkmann, 2014; Trost, 2010) Under intervjutillfällena ställdes inga personliga eller känsliga frågor utöver ämneslärarutbildning, examensår och arbetserfarenhet. Examensår valdes senare bort för att ytterligare trygga informanternas anonymitet. Övriga åtgärder är att deltagarnas namn är angivna med könsneutrala pseudonymer och dialektala uttal har uteslutits. Det insamlade datamaterialet har enbart jag haft tillgång till.

Resultatet lyfter fram ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi och upplevda utmaningar samt möjligheter. Intervjuguiden är utformad enligt studiens syfte, forskningsfrågor och teori, vilket säkerställde att resultatet skulle besvara forskningsfrågorna. Resultatet presenteras inledningsvis genom en tabell för resultatets disposition och vidare i text. Detta gör presentationen av resultatet överskådligt och strukturerat. De centrala aspekterna framkommer i samband med de utformade kategorierna. Eventuellt kunde rubrikerna för kategorierna ge en mer beskrivande bild av vad som behandlas under respektive kategori. Jag valde dock att behålla rubrikerna för kategorierna enkla, eftersom jag upplever det mer tydligt. Slutligen har studiens placerats i ett större vetenskapligt sammanhang, då resultatet har diskuterats i relation till teori och tidigare forskning. Min ambition har varit att presentera undersökningen utförligt för att läsaren ska ha möjlighet att skapa sig en tydlig bild av processen. Detta ökar även studiens trovärdighet. (Fejes & Thornberg, 2019; Trost, 2010)

Sammanfattningsvis anser jag att val av ansatser och metoder är lämpliga i relation till studiens syfte och forskningsfrågor. Det insamlade materialet har behandlats systematiskt med omsorg och en tydlig strategi. Vidare har resultatet redovisats överskådligt och välstrukturerat. Det bör dock betonas att det på ett grundläggande plan inte finns forskning som är fri från inverkan från dem eller den som genomför undersökningen (Denscombe, 2018). I denna studie har även ett begränsat antal finlandssvenska lärare i huslig ekonomi delat deras erfarenheter av undervisning i privatekonomi, detta betyder inte att alla finlandssvenska lärare i huslig ekonomi delar samma erfarenheter och synsätt.

7.3 Implikationer och förslag till fortsatt forskning

Syftet med denna studie var att undersöka ämneslärares erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. I en rapport av Nordiska ministerrådet (2010) efterlystes forskning i konsumentutbildning, mer specifikt forskning i konsumentutbildning ur det pedagogiska perspektivet. Än idag är forskningen inom området begränsad, detta gäller även forskning i ekonomisk utbildning ur ett pedagogiskt perspektiv. Den här studien har till en viss del bidragit till mer kunskap inom området, men ytterligare och mer omfattande studier krävs. I denna studie framkom det dessutom att lärare i huslig ekonomi upplever brist på undervisningsmaterial. Uttalandena var relaterade både till undervisningsmaterial generellt inom ämnet och även specifikt inom temat privatekonomi. Följaktligen vore det även intressant att undersöka huruvida undervisningsmaterial som efterlyses och hur utvecklandet av ett fungerande material kunde förverkligas.

Litteraturförteckning

- Amade-Escot, C. (2006). Student Learning Within the Didactic Tradition. I D. Kirk, D. Macdonald & M. Osullivan (Red.), *Handbook of Physical Education* (s. 347–365). SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781848608009.n20>
- Atkinson, A. & Messy, F-A. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, 15*, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/20797117>
- Autio, M., Kortessalmi, M. M., Ranta, M., Sekki, S. & Kylkilähti, E. (2021). Finnish Home Economics Teachers Enabling Sustainability and Consumer Skills for Young People. I M. Bauer Edstrom & K. Renwick (Red.), *Proceedings of the Canadian Symposium XVI Issues and Directions for Home Economics/Family Studies/Human Ecology Education February 27-28, 2021 Virtual Symposium* (s. 7–18). University of British Columbia.
- Catalano, R. (1991). The health effects of economic insecurity. *American journal of public health, 81*(9), 1148–1152. <https://doi.org/10.2105/ajph.81.9.1148>
- Danske Bank. (2012). *Financial Literacy among 15–17 year old teenagers- based on a market research survey among teenagers 15-17 years old in Denmark, Norway, Sweden and Finland*. <https://slideplayer.com/slide/14242753/>
- Danske Bank. (2019). *Millainen on suomalaisten nuorten talousosaaminen? Vanhempien ja nuorten näkemykset eroava*. <https://danskebank.fi/sinulle/artikkelit/2019/03/millainen-on-suomalaisten-nuorten-talousosaaminen>
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna (Upplaga 3)*. Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna (Upplaga 4)*. Studentlitteratur.
- Etelävuori, K. (2019). *Suomalaiset haluavat talouden oppiaineeksi, vähentäisivät vastineeksi uskonnosta, ruotsista ja taideaineista*. Börsstiftelsen. <https://www.porssisaatio.fi/blog/2019/07/10/suomalaiset-haluavat-talouden-o>
- EU-kommissionen. (2007). *EU:s åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande. GD Utbildning och kultur*. Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer.

- Europeiska unionens råd. (2018). *Rådets rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande*. 2018/C 189/01 av den 22 maj 2018. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=PL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=PL)
- Fraczek, B. & Klimontowicz, M. (2015). Financial literacy and its influence on young customers' decision factors. *Journal of Innovation Management*, 3(1), 62–84. https://doi.org/10.24840/2183-0606_003.001_0007
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2019). *Handbok i kvalitativ analys (Upplaga 3)*. Liber.
- Finlands Bank. (2021). *Förslag till nationell strategi för att främja ekonomisk kunnskap i Finland*. Finlands Bank populärvetenskapliga rapporter, A:125. <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/17857/Talousosa>
- Giorgi, A. (1985). *Phenomenology and Psychological Research*. Duquesne University Press.
- Gundem, B. B. (2000). Understanding European Didactics. I B. Moon, S. Brown & M. Ben-Peretz (Red.), *Routledge International Companion to Education*, (235–262). Routledge.
- Garg, N. & Singh, S. (2018). Financial literacy among youth. *International Journal of Social Economics*, 45(1), 173–186. <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2016-0303>
- Gabrielsson, I. (2019). *Så hanterar unga sina pengar- om måndaspeng, sparande och goda råd*. Nordea. <https://www.nordea.com/en/doc/nordea-unga-och-veckopeng.pdf>
- GFLEC. (u.å.). *International Federation of Finance Museums*. <https://gflec.org/initiatives/international-federation-finance-museums-iffm/>
- Intrum. (2019). *Unga vill lära sig mer om privatekonomi: Dags för mer ekonomi på schemat?*. <https://www.intrum.se/media/6659/190708-minirapport-dags-f%C3%B6r-mer-privatekonomi-p%C3%A5-schemat.pdf>
- Kvale, S. & Brinkman, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun (Upplaga 3)*. Studentlitteratur.
- Kalmi, P. & Ruuskanen, O-P. (2016). Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112(1), 6–21.
- Kansanen, P., Hansén, S-E., Sjöberg, J. & Kroksmark, T. (2017). Vad är allmändidaktik?. I S-E. Hansén & L. Forsman (Red.), *Allmändidaktik- vetenskap för lärare (Upplaga 2)* (s. 29–48). Studentlitteratur.
- Kalmi, P., Maliranta, M. & Alanko, S. (2019). Kohti tiiviimpää vuorovaikutusta koulujen taloustiedon opetuksen ja taloustieteen välillä. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 115(4), 604–619.

- Kalmi, P. & Ruuskanen, O. P. (2017). Financial literacy and retirement planning in Finland. *Journal of Pension Economics & Finance*, 17(3), 1–28.
<https://doi.org/10.1017/S1474747217000270>
- Korttesalmi, M. & Autio, M. (2019). Talous- ja kuluttajakasvatus talousosaamisen mahdollistajana. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja*, 115(4), 588–603.
- Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1).
<https://doi.org/10.1186/s41937-019-0027-5>
- Nordiska ministerrådet. (2010). *Att undervisa om konsumentkompetens- en strategi för konsumentutbildning: Förslag på konsumentutbildning mål och innehåll*. TemaNord 2010:569. <https://doi.org/10.6027/TN2010-569>
- Nationella centret för utbildningsutvärdering. (2015). *Inlärningsresultaten i huslig ekonomi i slutskedet av den grundläggande utbildningen 2014*. Nationella centret för utbildningsutvärdering.
- Nationalencyklopedin. (u.å.). *Kvalitativ metod*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kvalitativ-metod>
- Nationalencyklopedin. (u.å.). *Kvantitativ metod*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kvantitativ-metod>
- Nationalencyklopedin. (u.å.). *Privatekonomi*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/privatekonomi>
- OECD. (2017). *PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy*. PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264270282>
- OECD. (2020). *PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money*. PISA, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en>
- Op. (2019). *Rahapuhetta, tutkimus suomalaisten suhtautumisesta oman talouden hallintaan*.
<https://www.op.fi/documents/20556/31515214/Rahapuhetta+-+tutkimus+suomalaisten+suhtautumisesta+oman+talouden+hallintaan/>
- Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (Red.). (2018). *Vägar och stigar till kunskap. Ungdomsbarometern 2017*. Statens ungdomsråd publikationer 58. Finska Ungdomsforsknings­sällskapet/Finska Ungdomsforskningsnätverket publikationer 200.
- Quennerstedt, M. & Larsson, H. (2015). Learning Movement Cultures in Physical Education Practice. *Sport, Education and Society*, 20(5), 565–572.
<https://doi.org/10.1080/13573322.2014.994490>

- Raijas, A., Kalmi, P., Ranta, M. & Ruuskanen, O-P. (2020). Suomalaisten talousosaaminen – Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella. *Bank of Finland. Expository studies 2020. 119*(1), 1–26.
- Rautopuro, J. & Nissinen, K. (2020). Suomalaisten talousosaaminen: kunnossa vai retuperällä?. *Talous & yhteiskunta, 48*(4), 44–49.
- Schröder, M. & McKinnon, S. (2007). Learning good judgement: young Europeans' perceptions of key consumer skills. *International Journal of Consumer Studies, 31*(2), 152–159. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2006.00584.x>
- Sjöholm, K., Kansanen, P., Hansén, S-E. & Kroksmark, T. (2017). Ämnesdidaktik- en integrerad del av allmändidaktik. I S-E. Hansén & L. Forsman (Red.), *Allmändidaktikvetenskap för lärare (Upplaga 2)* (s. 49–66). Studentlitteratur.
- Statsrådets kansli. (2020). *Statsrådets redogörelse om det globala handlingsprogrammet Agenda 2030 för hållbar utveckling: Mot ett klimatneutralt välfärdssamhälle*. Statsrådets kanslis publikationer 2020:11.
- Sjöström, J. (2021). Didaktik. I M. Holmqvist (Red.), *Teorier för undervisning och lärande* (s. 49–71). Gleerups.
- Sjöström, J. (2021). Ämnesdidaktik. I M. Holmqvist (Red.), *Teorier för undervisning och lärande* (s. 73–87). Gleerups.
- Svenska Akademiens ordböcker. (2021). *Privatekonomi*. <https://svenska.se/so/?id=163305&pz=7>
- TAT. (2018). *Nuorten talousosaaminen- Tutkimus suomalaisnuorten talousosaamiseen liittyvistä asenteista ja toiveista*. Taloudellinen tiedotuskeskus. <https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/11/Nuorten-talousosaaminen-r>
- TAT. (2019). *Mun elämä, mun rahat- opettajien talousosaaminen*. Taloudellinen tiedotuskeskus. https://tat.fi/wp-content/uploads/2021/11/Tiivistelma_TAT_Munelama_munrahat.pdf
- TENK. (2019). *Etiska principer för humanforskning och etikprovning inom humanvetenskaperna i Finland: Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019*. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/202101/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Studentlitteratur.
- Utrikesministeriet. (u.å.). *Agenda 2030 - De globala målen för hållbar utveckling*. <https://um.fi/agenda-2030-de-globala-malen-for-hallbar-utveckling>

- Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Utbildningsstyrelsen.
- Uitto, A. & Saloranta, S. (2017). Subject teachers as educators for sustainability: A survey study. *Education Sciences*, 7(8), 1–19. <https://doi.org/10.3390/educsci7010008>
- Viseu, J., Leal, R., de Jesus, S. N., Pinto, P., Pechorro, P. & Greenglass, E. (2018). Relationship between economic stress factors and stress, anxiety, and depression: Moderating role of social support. *Psychiatry research*, 268, 102–107. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.07.008>
- Wahlström, N. (2019). *Didaktik- ett professionsbegrepp*. Gleerups.

Bilagor

BILAGA 1

Informationsbrev på sociala medier samt via mejl till huslig ekonomi lärare i Svenskfinland

Hej!

Nu skulle jag vara tacksam för din hjälp med min magisteravhandling! Jag är blivande lärare i huslig ekonomi och skriver min magisteravhandling inom temat ”Undervisning i privatekonomi”. Är du behörig lärare i huslig ekonomi med minst 3 års arbetserfarenhet och kan tänka dig att ställa upp i en intervju under januari månad? Ta i sådana fall kontakt med mig!

Hälsar, Moa Bäckroos

Kontaktuppgifter

moa.backroos@abo.fi

BILAGA 2

Skriftligt mejl till informanterna

Hej!

Tack för att du vill ställa upp som informant i min magisteravhandling inom hushållsvetenskap.

Syftet med studien är att undersöka vilka erfarenheter ämneslärare har av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi. Jag vill tydligt poängtera att det inte kommer finnas några rätt eller fel svar i studien. Bifogat till mejlet finns temahelheter inför intervjun, inga personliga frågor kommer ställas under intervjutillfället. Du får gärna bekanta dig med materialet.

Intervjun anordnas digitalt via Zoom och beräknas ta ungefär 30 minuter, tidpunkt för intervjun bestäms utifrån vad som passar dig bäst. Du får gärna föreslå tre tidpunkter under januari månad som är möjliga för dig. Zoom länk mejlas till dig då vi valt tidpunkt för intervjun. Intervjun kommer att bandas in för att sedan transkriberas, efter transkribering raderas inbandningen. Svaren kommer enbart att användas i forskningssyfte. Materialet kommer att omarbetas och kategoriseras konfidentiellt, så att du som informant är anonym i studien. Bifogat finns även en samtyckesblankett som jag gärna ser att du läser igenom, undertecknar och mejlar tillbaka innan intervjutillfälle.

Du som informant kan om så önskas få korrekturläsa resultatet före avhandlingen publiceras, efter det kommer avhandlingen publiceras offentligt på doria.fi.

Tveka inte att ta kontakt med mig om du har frågor angående intervjun.

Hälsningar,

Moa Bäckroos

BILAGA 3

Temahelheter inför intervju

1. Bakgrundsinformation

Din utbildning

Ditt nuvarande jobb

2. Erfarenheter av undervisning i privatekonomi

3. Utmaningar och möjligheter med undervisning i privatekonomi

4. Avslutning

BILAGA 4

Samtyckesblankett

Härmed ger jag mitt samtycke om mitt frivilliga deltagande i studien och att den information jag delger under intervjun får användas för forskningsändamål. Jag har fått information gällande forskningen, jag är medveten om att mitt material behandlas som konfidentiellt och jag är även medveten om att jag kan avbryta mitt deltagande om jag vill.

Ort och datum

Underskrift och namnförtydligande

BILAGA 5

Intervjuguide för forskningsprojekt

1. Bakgrundsinformation

Ämneslärarutbildning:

Examensår:

Arbetserfarenhet:

Årskurs/årskurser:

2. Intervjufrågor utifrån forskningsfrågorna

Hur skulle du definiera privatekonomi? Öppna upp för definition av privatekonomi.

Erfarenheter av undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi

1. I vilka årskurser undervisar du om privatekonomi? (Varför har du valt den årskursen/de årskurserna?)
2. Berätta om vad du behandlar inom undervisning i privatekonomi. *Exempel vardagsekonomi, budgetering, sparande, investering, låntagning* (På vilka grunder väljer du delområden?)
3. Vilka undervisningsmetoder och arbetssätt använder du för att undervisa i privatekonomi?
4. Berätta om vilken typ av undervisningsmaterial du använder för att undervisa i privatekonomi.
5. Har du erfarenhet av att arbeta ämnesövergripande inom undervisning i privatekonomi? (Om *ja* hur ställer du dig till det? Om *nej* ser du det som en möjlighet?)
6. Har du erfarenhet av att inom undervisning i privatekonomi samarbeta med tredje parter? (Om *ja* berätta om erfarenheten. Om *nej* hur ställer du dig till att samarbeta med tredje parter?)
7. Vad anser du om målen i läroplanen för undervisning i ekonomi?
8. Vad anser du är viktigt för att undervisningen i privatekonomi ska lyckas?
9. Hur ser du på dina förutsättningar att undervisa i privatekonomi? *Exempel kompetens, (fort)bildning*

10. Hur kan du ha användning av den egna ekonomiska kompetensen i undervisningen av privatekonomi? *Exempel självsäkerhet*

Utmaningar och möjligheter med undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi

1. Är det något du upplever som utmanande i undervisning av privatekonomi? (Om *ja*, ge exempel, om *nej*, vad tänker du om det?)
2. Hur ser du på dina förutsättningar att möta dessa eventuella utmaningar?
3. Vilka möjligheter ser du i undervisning av privatekonomi i huslig ekonomi?
4. Upplever du att det finns fler möjligheter än utmaningar, vice versa?

3. Avslutning

1. Finns det något mer du vill nämna om undervisning i privatekonomi i huslig ekonomi som du tror kan vara relevant för den här studien?
2. Finns det ytterligare något du vill berätta?

Tack!